

Олександр Свирида — політик і, як стверджує сам, прагматик. Хоча спочатку в його житті був суцільний романтизм. Він народився 8 липня 1967 року у відомому своїм замкам Луцьку. Виховувався на маминих українських борщах і творах українських класиків. У сьомому класі — вже читав «Роздуми і спогади» Жукова. А студентом п'ятого курсу активно включився у виборчу боротьбу за депутатство до облради і... виграв. Сьогодні колишній студент-романтик входить до фракції «Трудова Україна», яку називають фракцією прагматиків і олігархів. Про дивні метаморфози життя молодого політика ми запитали у нього самого і подаємо на розсуд читачів міркування Олександра Свириди.

— Олександр, як студент-п'ятикурсник став депутатом Луцької облради?

— На хвилі демократичного піднесення 90-го року. Я тоді був активним членом Народного Руху. А ще я першим у Луцьку застосовував найвдаліші PR-технології. Взяв домашні колонки, підсилювачі, виставив апаратуру на кіоски в центрі мого виборчого округу, включив на повну потужність і півтори години ораторствував. Чесно кажучи, сам від себе такого не сподівався. Я був молодий, палко говорив про демократію, і, певно, мав щирий вигляд на тому власноруч змонтованому «постаменті». Також я, студент-механік, досить добре вмів креслити. Тому взяв плакатне перо і написав сам собі листівки — «за молодого й енергійного Свириду». Сам обклеїв ними округ, сам агітував і... виграв. Боротьба була запеклою, а конкурентів — понад десяток, на чолі з мером міста.

— Скільки вам коштували ті вибори?

— Ніскільки. Тільки трохи витратив на кольоровий папір. Бо листівки, щоб виділитися, я писав на сторінках, склеєних з двох смужок — жовтої і блакитної. На мене звернули увагу, і я був обраний до обласної ради, де увійшов у Демблок, у якому із 120 депутатів нас, демократів, було тільки 37.

— А що ж було з вашим навчанням?

— Я закінчив Луцький філіал Львівського політехнічного інституту з червоним дипломом. Два останні курси навчався за індивідуальним планом. І мав залишитися в аспірантурі. Але, мабуть, була якась вказівка, і я потрапив за направленням на підшипниковий завод. Там я пройшов добру школу адміністрування інженером-технологом. Але як депутат облради і член Народного Руху, почувався дещо дискомфортно і пішов із заводу... Гадаю, керівництву заводу треба було одразу мене гнати. Бо зараз розумію, що на виробництві не повинно бути ніякої політики.

В облradі на той час склалося два угруповання. Одне підтримувало першого секретаря, присланого на Волинь із Києва, який не був у

місцевих популярних. А друге — другого секретаря, досить авторитетного, поміркованого і державницького Володимира Блаженчука. Коли голосували за голову Ради (і виконкому відповідно), наш блок «за Блаженчука» переміг. Він же нікого, хто його підтримував, не відштовхнув, кожному запропонував посаду по силах. Я був порекомендований Блаженчуком на посаду керівника регіонального відділення Фонду держмайна України. Пройшов через усі бюрократичні рогатки і таки отримав призначення на посаду.

— Фантастична кар'єра — у 24 роки обіймати керівну посаду такого рівня.

— Так, моя посада за повноваженнями і зарплатнею прирівнювалася до заступника голови облвиконкому. Більше того, це була автономна від місцевого керівництва робота — повна самостійність! Я ініціював перші в Україні аукціони, реструктуризацію. Відділив від «Волиньнафтопродукт» три основні бази й заправки, магазини від оптових баз — це були чи не єдині на той час в Україні прецеденти! Але з приходом нового президента в 1994 році, коли помінялося столичне керівництво ФДМ, цей період завершився. Працювати стало знову дискомфортно: не робота, а суцільні папери, нескінченні перевірки. І я знову пішов.

— Куди?

— Ніби в нікуди. Але життя — це і особисті контакти. Друзі порадили мені зайнятися виробництвом. Я так і зробив. Існувало на той час новостворене ВАТ «Волиньхолдінг» (нині всім відоме як «Торчин-продукт»). Тоді там не бу-

ло нічого. Але мені вдалося залучити кредит, купити обладнання і налагодити випуск води у ПЕТ-пляшках. Паралельно виготовляли кетчуп, майонез, гірчицю. В державі була безнадія, виробництво занепадало, «чорному імпорту» було складно протистояти, але ми піднялися. Так я пропрацював 4 роки.

— Невже вам знову захотілося змін?

— Атож. Я реально оцінив власні шанси й активно включився до виборів до Верховної Ради. Чому? По-перше, я знав, що серед 20 моїх конкурентів не було жодного бізнес-

Моя романтика стала практикою, ще коли я пішов на державну посаду в ФДМУ. Тоді були абсолютно жорстокі реальність та дійсність, ми проводили непопулярні реформи, приймалися сотні управлінських рішень. Яка романтика? Але не думаю, що з тим моя система цінностей сильно змінилася. А, може, я прагматиком був завжди? Бо вважаю, що все те, в чому нема прагматизму — від лукавого.

— Наприклад?..

— Наші демократичні сили. Стосовно них досі є актуальним вже набридле всім прислів'я про

їнська еліта між собою воює: Скоропадський з Петлюрою, Грушевський з Винниченком. Хто виграв? Програла держава. Ось і зараз: чи вийдуть демократи з ситуації з урядом на білому коні? Боюся, що це знову буде сірий віслочок або шкапа. А в Італії прем'єр Берлусконі — мало не офіційний мафіозі, Буш і Шредер — теж ставленики олігархів.

— Яке ж ваше політичне кредо?

— Я — політик. І вважаю, що поганий той солдат, який не мріє стати генералом. Можу нагадати й інше відоме прислів'я — про лежачий камінь. Для мене це неприйнятно. Моя мета — стати найкращим. Але я відрізняю мої і «не мої» вчинки на шляху до цього. Якби я піддався тиску і проголосував би проти Ющенка, мене точно гризло б сумління.

— Від романтичних мрій щось залишилось?

— Моя романтична мрія дуже особиста — хочу мати сина.

— До речі, ви знайшли своє сімейне щастя?

— Ще у тому романтичному 90-му. На одному з пікетів — ми пікетували обком компартії — я й познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Тоді ми стояли по різні боки барикади. Вона очолювала сектор агітації і пропаганди обкому комсомолу. Я ж говорив про репресії, голодомори, знищення комуністами цілих народів. Мені здалося, що тоді переміг я. А тепер я в усьому поступаюся дружині та двом нашим маленьким донечкам, — старшій з них 6 років, а молодшій лише 3 місяці.

— «Олігарх» Свирида добрий тато?

— Щодо олігарха, то я так і не добудував дім, живу в Луцьку в квартирі. Щотижня їду на роботу в Київ, а на вихідні до сім'ї. Люблю просту українську їжу, до якої мене привчила мама, і дуже люблю співати на весільних застіллях у селі. А якщо казати про «добраго тата», то тут в мені дійсно прокинувся дар — розповідати дітям казки на сон. Щоправда, якісь модернізовані казки виходять. Якщо Колобок, то — на батарейках, з моторчиком і з рукою на пружинці для самооборони...

Розмову вела
Олена БОНДАРЕНКО

ОЛЕКСАНДР СВИРИДА: «ВСЕ, В ЧОМУ НЕМА ПРАГМАТИЗМУ — ВІД ЛУКАВОГО»

мена. І моє гасло: «Зробив щось на виробництві, зроблю і в державі», — було виграшним. По-друге, завдяки тому, що працював на виробництві і займався просуванням торгової марки, я добре знав, як «піарити».

— Секретами поділитесь? У переддень парламентських виборів це знову актуально.

— Будь ласка. Я почав із того, що продумав і склав медіа-план. За два місяці до виборів я підписав угоди на рекламу на ТБ, радіо, газетах, склав зручний графік її виходу. Слідкував за рейтингами і соціологічними дослідженнями. До того ж я не вів кампанії «проти», я боровся «за» — за себе. Спочатку я був десь на останніх місцях. Тому я зробив таку піарівську акцію. Запустив до газети анонс статті під назвою «Невже Свирида кине на вибори сім вагонів майонезу?» Це було настільки правдоподібно, що вже наступного дня про це говорили всі. Конкуренти забули про себе, на кожному кроці згадували Свириду, звичайно, негативно, але тим самим все одно активно працювали «на мене». Я піднявся в рейтингу на 7 місце. Потім у тій газеті надрукували зі мною позитивне інтерв'ю, де про жодні вагони не йшлося. Я виграв у демократів Жулинського, Гудими, комуніста Пхиденка, керівника крайового НРУ Харченка і решти регіональних лідерів усіх партій.

— Але це були вже інші PR-технології, інші витрати на них, ніж на виборах до облради. Ви змінили романтику на прагматизм?

— Безумовно, я послуговувався прагматичнішими категоріями.

кількість гетьманів і партій. Я був із 90-го по 98-й рік членом Демократичної партії. Я не хочу образити демократів — вони, як ніхто, близькі мені за духом — але їхній непрагматизм, непрактичність, невміння політичного адміністрування їх і згубили. Я переконався: з ними каші не зварिश. Пройшовши до парламенту, я не бачив іншої альтернативи, ніж іти в «Трудову Україну». Ця ідеологія — до України через працю — мені зрозуміла.

— «Трудову Україну» називають фракцією не тільки прагматиків, але й олігархів... Ви є одним із них?

— Ні, я не вважаю себе олігархом. А до таких понять взагалі ставлюсь філософськи. Олігархи — просто люди, які мають достатньо сил, щоб впливати на державну політику...

— Сил і грошей...

— Можливо, це класичне визначення. Але філософія цього явища набагато цікавіша — ну скажіть, кого з «олігархів» знали ще п'ять років тому? Це змінне поняття, свита короля. За кілька років олігархами назвуть інших людей. А хіба удільні князьки не були олігархами, які впливали на політику князя усієї Русі Володимира. А фаворити короля? Навіть у Леніна були свої олігархи! А чим не олігархи — радянське Політбюро? І тут я ставлю «на вид» демократам: а чому вони не можуть впливати на державні рішення, добровільно відмовляються від боротьби? Ну, сталося з Ющенком. Але йдїть, домовляйтеся, впливайте на ситуацію. Бо відсторонюватися в білих рукавичках — чи розумно сьогодні? Згадаймо 1918 рік: наступає армія Муравйова, а укра-

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДЯНИ ВІРЯТЬ В. ЮЩЕНКУ І... ЗБРОЙНИМ СИЛАМ

Український інститут соціальних досліджень оприлюднив результати соціологічного опитування, що проводилося спільно з центром “Соціальний моніторинг” із 7 по 14 червня.

Опитали 2506 респондентів віком від 18 років в 24 областях країни, АР Крим та в Києві. І дізналися, що найбільше наш народ довіряє збройним силам — 59%, засобам масової інформації — 53% і релігійним організаціям — 45%. Натомість стабільно знижується довіра до Президента — з травня по грудень минулого року йому довіряли 32% опитаних, у березні 2001-го — 28%, у червні — 23%. Стабільно низький рівень довіри до Верховної Ради — 16%.

Вкотре підтвердив свій високий рейтинг экс-прем'єр Віктор Ющенко — 44%. При цьому директор інституту Олександр Яременко вважає: якщо сьогодні Віктор Андрійович оголосить про своє приєднання до якогось політичного об'єднання, то це спрацює лише на пониження рейтингу. Попри це, на думку О. Яременка:

— Віктор Ющенко сьогодні — це як наречена з дуже великим посагом.

Про це, але вже іншими показниками, знову ж таки свідчить опитування. На запитання “Якби на наступних виборах Віктор Ющенко очолив список політичної партії або блоку партій, чи проголосували б ви за цю партію або блок?” 72% мешканців Західного регіону країни відповіли “так”, трохи менше — 63% — в Києві і 54% мешканців Централь-

ного регіону. Щоправда, экс-прем'єр не настільки популярний на сході та півдні. Там за блок, очолюваний ним, не проголосували б по 35% і 24% відповідно.

На другому-третьому місцях за рейтингом довіри — комуніст П. Симоненко і прогресивна соціалістка Н. Вітренко (по 18%), на четвертому — О. Мороз (14%). До всіх трьох політиків рівень довіри стабільно знижувався, починаючи з 1999-го року.

Респондентам пропонувалося відповісти, за яку партію чи блок вони проголосували б, якби вибори відбулися наступної неділі. Результати поки що невтішні для правих — за комуністів віддали б свої голоси 15%, а за блок ПРП—НРУ—УНР, а також “Батьківщину”, Українську народну партію, “Собор” та КУН — 8%. За соціал-демократів проголосували б 6%, за партію зелених — 5%. Щоправда, у Західному регіоні комуністи здобули б усього 3%, тоді як праві — усі 24%. Найбільше голосів КПУ традиційно дав би Крим — 30%.

Але до виборів ще треба дожити, а сьогодні життя країни багато в чому залежить від нового уряду. Його голові А. Кінаху довіряють усього 16% і лише 9% вважають, що робота нового Кабміну буде успішнішою від попереднього. Зате 22% впевнені, що уряд Кінаха працюватиме гірше. 28% схиляються до думки, що робота уряду А. Кінаха буде приблизно такою ж, як і уряду В. Ющенка.

*Підготувала
Людмила ПУСТЕЛЬНИК*

А Плющ усе дивується (нотатки з прес-конференції від 2 липня 2001 р.)

Іван Плющ був, здавалося, в непоганому гуморі. Він розпочав прес-конференцію з власного прогнозу на врожай. Усе дивувався, чому така погода видалася цього року. Від впливу погоди на збір зернових спікер плавно перейшов до погоди політичної. Він сказав, що нашим пересічним громадянам вже добряче набридли “чвари у верххх”. Люди хочуть не декларованої, а справжньої злагоди. На жаль, влада ще не виконує до кінця своїх функцій, фінансова система часом тріщить, а викривлене розуміння демократії призводить до відсутності порядку.

Перше запитання до І. Плюща було про перспективи нового Закону про вибори народних депутатів. Спікер відповів — має відомості, що завтра чи післязавтра надійде відповідь од Президента з накладеним на прийнятий Закон вето. Однією з причин вето нібито називається фальсифікація тексту стенограми. І. Плющ дуже дивувався, як таке могло статися і нагадав, що він виступав за прийняття нового виборчого закону. Йому особисто подобається проект, запропонований ЦВК, який виправляє недоліки чинного закону. Спікер дав зрозуміти, що не бачить перспективи прийняття іншої виборчої системи, як змішаної з пропорцією 50% на 50%. Тому проект, запропонований ЦВК, ще стане у пригоді і парламентові: вдасться прийняти закон, кращий від чинного.

Журналісти порушили теми бюджету і Податкового Кодексу. Спікер зауважив: усі добре знають, що економіку в тінь заганяють високі податки. Всі без винятку вважають, що податкове законодавство треба вдосконалити, але, як це не дивно, віз і ніні там. Тепер очевидно, що Податковий Кодекс скоро прийнятим не буде. Навіть так званий малий податковий кодекс. Прем'єр-міністр вважає, що уряд не встигне його підготувати і узгодити. Тому зараз ідеться про “латання” існуючого податкового законодавства, тобто про внесення змін і доповнень до чинних законів.

Розвиваючи означену тему, І. Плющ пояснив, що МВФ не висуває жодних ультиматумів щодо прийняття бюджету, але наполегливо рекомендує, щоб джерела надходжень мали під собою реальну базу, а не так як тепер: планували серйозні надходження від приватизації, а план приватизації не виконується. У такому разі МВФ рекомендує зняти пільги для

багатьох категорій юридичних та фізичних осіб.

Один із журналістів порушив питання про банк “Україна” і запитав, яке рішення може бути прийняте Верховною Радою, яка незабаром слухатиме питання про цей банк. І. Плющ висловив своє щире здивування, яким же це чином такий авторитетний банк міг збанкрутувати. Адже в банку ніхто вкрасти не може. “Вкрасти можна лише з бюджету,” - сказав спікер.

Спікера запитали, як він оцінює недавню заяву Віктора Ющенка про його згоду очолити об'єднаний демократичний блок. І. Плющ двічі сказав, що це є виключно справою В. Ющенка, та додав, що він особисто йому нічого не радив, попри, як це не дивно, твердження газет. “Альтернативи об'єднання немає” - сказав спікер і перерахував партії, які могли б стати стрижнем широкого демократичного блоку. До них спікером було віднесено НДП, Аграрну партію, Партію регіонів та “Трудову Україну”.

Спікер не зміг відповісти на питання, чи працює уряд А. Кінаха краще за уряд В. Ющенка, бо було б дивним робити висновки за місяць роботи. Проте відзначив намагання нового уряду краще взаємодіяти з парламентом і його комітетами.

Відповідаючи на запитання про можливий негативний вплив на роботу осінньої сесії нового наступу опозиції, про який вона щойно оголосила, І. Плющ висловив побажання, щоб усі політичні сили і всі депутати разом відсвяткували 10-річчя Незалежності, а вже потім проводили дискусії між собою.

Наприкінці прес-конференції І. Плющ підтвердив чутки, що уряд зараз розробляє документ, де просить імунітету на один рік. Це означає, що уряд збирається “вибити” постанову, на підставі якої він працюватиме і після того, як нинішнє скликання парламенту піде у відставку. І. Плющ також сказав, що Рада Європи дещо змінила своє ставлення до України, вважаючи, що Україна серйозно ставиться до своїх зобов'язань перед нею. Уже не йдеться про виключення і санкції, а йдеться про переговори і дискусії щодо змісту законів та проблем з їх прийняттям. Вести такі переговори доручено С. Гавришу та Р. Безсмертному, які вже збираються їхати до Страсбурга.

Юрій ГНАТКЕВИЧ

ВІКТОР ПИНЗЕНИК ЗНОВУ ОЧОЛИВ ПРП

нашарування”. На думку Віктора Михайловича, ПРП — парламентська партія європейського зразка, а об'єднанню демократичних сил немає альтернативи. Після виступу пана Пинзеніка в прямому ефірі із Зальцбурга (Австрія) був переданий виступ экс-прем'єра Віктора Ющенка, котрий заявив про готовність очолити праві і правочентристські партії. “Успіху всім, хто з нами здійснить наш задум!” — цією фразою закінчив свій виступ Віктор Андрійович. Заступник голови УНР Іван Заєць зазначив, що вибори 2002 року — не просто вибори, а вибори політичного вектора країни і все від рішучості опозиції залежить — чи буде запроваджений латиноамериканський гібрид в Україні. Голова Київського осередку ПРП Володимир Бондаренко акцентував увагу присутніх на відсутності

партійної газети, яка, за словами Володимира Дмитровича, має бути не гіршою за ленінську “Іскру”. На думку Бориса Тарасюка, ПРП має бути правочентристською силою. Відсутність чіткої ідеології партії — це, безумовно, тільки її мінус.

Делегати обрали свого голову. Ним знову став Віктор Пинзенік. За нього проголосували 354 делегати. Заступниками стали Михайло Косів, Сергій Соболів, Володимир Філенко. Обрано також 25 членів правління.

По закінченні з'їзду його учасники мали змогу повечеряти в престижному ресторані, і один з них зізнався, що ця розкіш обійшлася приблизно в 100 гривень на кожного. То чи не краще було б ці гроші витратити на створення партійної газети?

Володимир МАЛІНІН

2 ЛИПНЯ 2001 РОКУ ТЕРНОПІЛЬ ВИБИЛА З КОЛІЇ «АКЦІЯ ГРОМАДСЬКОЇ НЕПОКОРИ»

Втім, про неї знали ще за тиждень. Відповідно і готувалися обидві сторони “конфлікту”. Папу Римського у Києві та Львові супроводжували листівки “Не дозволиш нікому плямити ні слави, ні честі твоєї Нації”, селами Тернопілля рейдували ініціативні групи непокори... Правоохоронці підтягували сили. Відразу одних заспокою, інших — розчарую: всенародне повстання не відбулося. Але починає тхнути горілим...

Отже. Об одинадцятій годині тридцять хвилин 2 липня до двох тисяч народу оточили тернопільську облдержадміністрацію, перекивши ходи і виходи. Люд кличе “на суд” керівників. Заступник голови обиради Якубишин піддається остракізму (відсилається подалі) розлюченим натовпом через “олігархічне й антинародне клеймо СДПУ(о)”. Голови ОДА виголосили: “даємо годину на звільнення трьох заарештованих патріотів”. Пополудні тисячний люд виводить з колії Тернопіль, заблокувавши тернопільську залізницю. Після тривалих народних дебатів з владою та правоохоронцями терміново й позапланово відбувається судове засідання. Розглядається клопотання про заміну запобіжного заходу “заарештованим патріотам”.

Зрештою, на “кровопускання” не наважуються. Присуд — звільнити хлопців. Громада по двогодинній “окупації” залишає залізничні шляхи і кілька сотень чоловік поруч “до наочного звільнення хлопців”. СІЗОВська процедура затягується. Лише о 21.30 год звільнені разом із сотнями підтримки залишають вокзал. До суду?

Що ж то за “патріоти” і за що їх посадили? Нагадаємо: підставою восьмиденного ув'язнення 14 хлопців і півторамісячного ув'язнення ще

трьох членів місцевих молодіжних організацій (яких і звільняли 2 липня) стало свято 9 травня. За довідкою СБУ Верховній Раді від 24 травня 2001 року, “9 травня в м. Тернополі мали місце декілька епізодичних фізичних сутичок між членами КПУ та групами по 4–5 осіб... місцевих організацій “Тризуб”, Молодіжного націоналістичного конгресу, Товариства студентів-католиків...” 15 травня з трибуни Верховної ради народний депутат В. Симонов заявив, що за організацію свята ветеранів “під червоними прапорами — символами тієї великої Перемоги... велика група молодих людей (“групи по 4–5 чоловік”, як то стверджує СБУ) оточила колону... зваливши мене з ніг, били ногами як тільки хотіли... Розірвані червоні знамена, перекошені від люті обличчя, збиті з ніг люди, курячі яйця, розбиті на спинах та головах ветеранів, зірвані нагороди...” (стенограма виступу депутата). Депутат Сімонов упевнений, що “тут зароджується націонал-фашизм. Створені за військовим зразком формування проходять підготовку у спеціальному таборі, обмундировані та забезпечені харчами, носять погони з зірками із званням полковників”.

Цікаво, що в результаті “биття ногами як тільки хочеться” депутат, за висновками судмедекспертів, отримав “судно розміром 6х4 мм лівої кисті руки та два аналогічні ушкодження розміром 3,8х1,5 см гомілки правої ноги”. Як і те, що “ніхто з ветеранів війни не потерпів, інші особи за медичною допомогою та до судово-медичних експертів не звертались” (з того ж повідомлення СБУ). А “наведені народним депутатом Симоновим В. Д. факти наруги на території об-

ласті напередодні Дня перемоги над погруддями Героїв Радянського Союзу не підтвердились...”

Як же “потерпілі ветерани”? У заяві Міністру внутрішніх справ Ю. Смирнову Всеукраїнського об'єднання ветеранів стверджується, що “жодного відношення до ветеранських організацій Тернопілля, а також до організації свята Дня перемоги представники КПУ на чолі з В. Симоновим не мали... Останній свідомо спровокував інцидент... Виражаючись нецензурною лайкою та вживаючи терміни “фашисти” та “нацисти”, група комуністів вчинила побиття та нанесення тілесних ушкоджень представникам інших політичних організацій Тернопільщини залізними дресами, на яких були прикріплені червоні полотнища... Провокаційні листівки... принижували гідність колишніх воїнів УПА...”

Тернопільські “хвилювання” 2 липня спричинили зміну запобіжного заходу ув'язнення Андрія Стасишина, Павла Міщак та Юрія Шешукова, але цим інцидент не вичерпався. Попереду — суди. Можлива і чергова хвиля арештів “протестантів”. Водночас того ж 2 липня представники молодіжних організацій “Тризуб” імені Степана Бандери, Молодіжного націоналістичного конгресу та “Самостійної України” на прес-конференції у Києві пояснили суди над своїми членами “антидержавністю влади”.

— Якщо влада не реагує на легальні методи “діалогу” з народом, ми будемо розмовляти по-іншому, — заявив Голова Секретаріату “Тризуба” Юрій Сиротюк.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка з глибоким сумом сповіщає, що 3 липня ц. р. на 78-му році життя перестало битися серце великого патріота України, відомого вченого, Почесного голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” **Гарчева Петра Івановича**. З перших днів незалежності України Петро Гарчев активно проводив культурно-просвітницьку роботу на теренах Криму. Постійно входив до керівного складу провідників Всеукраїнського товариства “Просвіта”, а з 1995 року очолював Всеукраїнське об'єднання Товариства “Просвіта”.

П. І. Гарчев, доктор історичних наук, професор, багато років працював у Таврійському університеті. Навколо нього гуртувалися викладачі та студенти, які послідовно відстоювали українську державність у Криму.

Від нас пішов просвітянин за покликом серця, визначний науковець, щирий патріот України, добра людина.

Вічна йому пам'ять і царство небесне!

*Центральне правління
ВУТ “Просвіта”*

ЮЛІЯ ТИМОШЕНКО: «Я І МОЯ КОМАНДА МАЄМО ДОСТАТНЬО СИЛ, АБИ ПЕРЕМАГАТИ...»

дить діюча влада. Але існує домовленість комуністів з Леонідом Кучмою, яка є взаємодією як для комуністів, так і для Леоніда Даниловича. Комуністи сьогодні оберігають Президента. Коли відбувався вотум з питань імпичменту, комуністи не додали десяти голосів, у той час, як за відставку уряду Віктора Ющенка проголосували в повному складі. Хоча ці події відбувалися в один день і не було такої можливості, аби група депутатів залишила залу Верховної ради. Це по-перше. По-друге, де-факто, комуністи зберігають силову машину Президента, а саме — Михайла Потебенюка, який виконує його злочинні доручення. Комуністи зняли уряд, який уперше почав втілювати в життя соціальні програми, які намагалися реалізувати комуністи. Для них важливо бути в центрі подій та дбати про свої власні інтереси, які нічого спільного не мають з інтересами держави.

— Чи плануєте взяти участь у президентських виборах?

— Про це поки що рано говорити. Демократичні сили висуватимуть одного кандидата і робитимуть усе можливе, аби той переміг. Це триватимуть консультації стосовно того, хто буде таким кандидатом. Мої амбіції не мають нічого визначального, і якщо потрібно шукати компромісів та підтримувати іншого кандидата, я буду його підтримувати.

— Припустимо, вони висунуть Вашу кандидатуру...

— Я з великим задоволенням цю довіру буду виправдовувати.

— Ви вірите в пророцтво Павла Глоби, що наступним Президентом повинна бути жінка?

— Хотілося б вірити в усі пророцтва, тому що дуже добре бачу чоловіків при владі. Вони набагато слабкіші, ніж жінки, набагато непередбачливіші. Цинічні та прагматичні. Ці люди клопочуться своїми інтересами. Я просто запитую: чому в родині, де-факто, жінка є головою родини, як би там чоловік не намагався це змінити? Саме на плечі жінки покладена відповідальність за дітей, за облаштування умов життя родини. І мені здається, чим швидше ми оберемо Президентом особу прекрасної статі, тим швидше буде наведений порядок у країні. Проте завжди підкреслюю, що готова до компромісів для того, аби демократичні сили привели до влади свою людину.

— Вас інколи називають Жанною д'Арк. Наскільки Ви готові повторити її долю?

— Категорично не готова... (Сміється). А особливо кінець її долі мене не влаштовує, бо я і моя команда маємо достатньо сил, аби перемагати, а не палати на вогнищах.

— Про Ваших багатства ходять легенди. Ви багата людина?

— Це легенди. Це виключно легенди. Якщо генпрокуратура разом зі світовою спільнотою не знайшли жодного мого рахунку чи рахунків членів моєї родини, в той час, коли рахунки інших посадовців було знайдено, це свідчить про одне: їх не існує. А стосовно того, що пропаганда Президента та його оточення зробила з мене злочинця, то в суді доводитиму не виправдовуваннями, а рішеннями суддів, що це абсурд.

— Спочатку Печерський районний суд приймає рішення про заміну запобіжного заходу арешту на звільнення з-під варті, потім міський скасовує це рішення, а Верховний вирішує справу на Вашу користь... Як Ви прокоментуєте ці події?

— Все це боротьба влади, Президента та його оточення зі мною. На кожному етапі боротьби суспільство переконавалось, які судові органи є правосуддям, а які — замовні. Наприклад, Печерський суд, аби розібратися в обставинах мого арешту та обвинувачень, витратив на це три тижні, вислухавши всіх свідків, розібрався з усіма обставинами цієї справи, потім виніс правове рішення. Київський міський суд після потужної роботи, яку провів

Печерський, за 30 хвилин прийняв протилежне рішення, не вислухавши ані свідків, ані учасників процесу. Виніс таке рішення після виклику до Адміністрації Президента.

— З якими обвинуваченнями Генпрокуратури погоджується?

— Усі вони мають замовний характер, характер політичних репресій проти мене та моєї родини (а це теж проти мене!). Тому категорично ні з якими. Буду в суді доводити, що дії Генпрокуратури — політична розправа на замовлення Президента та його оточення.

— Як вплинуло перебування в Лук'янівському слідчому ізоляторі на стан Вашого здоров'я?

— На стан здоров'я вплинуло погано, але на психологічний — найкращим чином. Я загартувалася і тепер здатна вести боротьбу із злочинною владою, яка не в змозі керувати державою, на зовсім іншому рівні.

— Як у сім'ї зреагували на Ваш арешт?

— Родина страждала та страждає від таких дій влади. Вона мої дії підтримує, бо розуміє, що роблю велику справу. І якщо потрібні жертви моя та моєї родини, то я готова. Але цей шлях пройду до кінця.

— Які умови перебування в слідчому ізоляторі?

— Я не хочу лякати людей жалючими розповідями про тюрму, але умови не сумісні з умовами життя людини. Там перебувають люди, які не мають рідних та батьків. Деякі не можуть перебувати там за станом здоров'я, вони голодні, не отримують повноцінної медичної допомоги. Фактично позбавлені життя. Я вважаю, що утримання в СІЗО невинних та незасуджених, яких може потім виправдати суд, та ще при такому ставленні до арештантів — злочин проти людей.

— У чому Вас обмежували?

— У слідчому ізоляторі фактично немає їжі, і якщо люди не отримують якісь передачі, то можуть померти з голоду. Ту їжу, що пропонує СІЗО, їсти неможливо. Лікарську допомогу на належному рівні надати неможливо, бо не вистачає фахівців, а в медичному персоналу в наявності переважно тільки просторо-

чені ліки. Весь цивілізований світ створює арештантам хоча б якісь умови життя. У тому ізоляторі, де я перебувала, ніяких умов для життя не існує, а це жахливі речі. Тому, коли я прийду до влади (а я обов'язково прийду!), буду звертати увагу на те, як з людей знухаються без суду і слідства.

— Чи була можливість спілкуватися з донькою, коли перебували в СІЗО?

— Я не мала можливості ні з ким спілкуватися. Генпрокуратура відмовила в побаченні всім моїм рідним та близьким. Моя донька попри все приїхала в Україну, на це був дозвіл. Коли дізналася про мій арешт, це для неї був великий стрес, який істотно вплинув на її здоров'я, але вона доросла людина і розуміє, який великий та тернистий той шлях, що маємо пройти. Відверто кажучи, нечесно працювати в політиці ніколи не зможу, і дитина б мене не підтримала, якщо б я шукала нечесні компроміси з владою для збереження особистого спокою і побудови особистого життя. Це не мій шлях, і я хотіла б, аби вона це зрозуміла. Я готова на жертви, але намагатимусь їх мінімізувати.

— Яку освіту одержала ваша донька?

— Вона навчалася у відомому Лондонському університеті LSE і за фахом — політик, філософ та економіст. Вона вже політик, отримала науковий ступінь магістра і може підкріплювати досвідом та знаннями нашу команду. Женья вже в Україні, і для мене дуже важливо, що моя донька не уявляє життя без батьківщини і буде в Україні за будь-яких обставин, так само, як і я.

— Чи спокійні Ви за безпеку доньки?

— Я не можу бути спокійною за безпеку доньки, бо вже були випадки, коли Прокуратура брутально запрошувала її на допити, не маючи на це ані права, ані підстав. Існує велика небезпека для всіх членів моєї родини, в тому числі і для доньки, але вона доросла дитина і нехай своє життя обирає самостійно. Сьогодні є багато молодих людей, студентів, і існують обставини, небезпечні для їхнього життя. Але вони

тут, і моя донька з ними.

— Вона планує зайнятися бізнесом, як і її мати?

— Вона займатиметься політикою, так само, як і її мати, тому що я не займаюся бізнесом уже давно.

— Давайте, з Вашого дозволу, пригадаємо революційні часи 1917 року, як Ленін за допомогою преси зумів побудувати ідеологію, за допомогою якої багато безпритульних стали людьми, відданими своїй справі, захисниками вітчизни. Молодь, відверто кажучи, зараз деградує. Чи потрібна нам ідеологія для виховання підростаючого покоління?

— Я неодноразово в своїх виступах наголошувала, що головний пріоритет в реформуванні України полягає сьогодні в створенні незалежних і потужних засобів масової інформації. Незалежних від влади, корпорацій, підприємців. ЗМІ не можуть залежати від корпорацій. У журналістів та бізнесменів зовсім різні інтереси. Я категорично проти того, аби корпорації через кишенькові ЗМІ, використовуючи потужні кошти, які заробили у великому бізнесі, руйнували та викривлювали свідомість людей, оскільки люди перестануть отримувати чітку та правдиву інформацію. Сьогодні у нас склалося невірне уявлення про ЗМІ. У нашій країні дуже багато талановитих журналістів. І єдиного, чого в них немає — це стартового капіталу, щоб при певному законодавчому забезпеченні заснувати свої ЗМІ, які б за таких умов могли писати правду. Нині вони фінансово незабезпечені, захищені від влади та корпорацій. І першочерговим заходом має бути створення спеціальних представницьких інституцій, які будуть представляти свої інтереси та бачення. Це великий комплекс проблем, які слід починати вирішувати. Але доти, доки при владі нинішній Президент та його оточення, що має кишенькові ЗМІ, говорити про головну реформу, котрої слід від них очікувати, неможливо.

Розмову вів
Володимир МАЛІНІН

РЕФЕРЕНДУМ І ВИБОРИ — ОДНОЧАСНО?

Лідер партії "Батьківщина" після тривалої перерви зустрілася з журналістами в УНІАН, щоб повідомити про чергові плани Форуму національного порятунку (ФНП).

Впровадженню недавно обома Рухами моду на формування широкої демократичної коаліції підхопив і ФНП — Юлія Тимошенко заявила, що очолюване нею об'єднання теж над такою коаліцією працює. Щоб на вибори іти блоком "не лівих демократичних сил". Хоч до УНР—ПРУ—ПРП Форум наразі не приєднується, але:

— Далі свою стратегію сформує Віктор Ющенко і залежно від того, як восени все це буде розгортатися, ми визначимось щодо співпраці.

Тим часом, як повідомила Юлія Володимирівна, "в адміністрації Президента сьогодні вже чітко розписані мажоритарні округи за певними кандидатами в депутати, губернатори аж до керівників всіх адміністративних регіональних структур. Всі замовні соціологічні служби отримали доручення протягом виборчої кампанії декларувати ті відсотки по партіях і блоках, які сплановані Президентом".

Тому ФНП зараз створює єдиний штаб паралельного підрахунку голосів на майбутніх парламентських виборах. Вже проведено переговори з міжнародними організаціями — спостерігачами на виборах.

— Зареєстровано з центральною виборчою комісією ми будемо мати паралельний підрахунок голосів на базі оригіналів протоколів з кожної виборчої дільниці, — підсумувала керівник "Батьківщини". — Це зведе фальсифікації до мінімуму.

Крім того, набирає обертів підготовка референдуму з дострокового припинення повноважень Леоніда

Кучми. За задумом керівництва ФНП референдум мав би відбуватися одночасно з виборами. На цьому шляху Форум уже пройшов через низку перешкод: весь адміністративний ресурс був зосереджений на тому, щоб не дати провести збори в регіонах ("Доходило до того, що оголошували про нібито заміновані приміщення, в яких проводилися збори"). Але 150 зборів ініціативних груп по всій країні все-таки провели, всі протоколи передали до місцевих рад. Їх голови повинні були зареєструвати документи, що й було зроблено в Криму, майже в усіх областях Західної України, а ще — в Луганській, Житомирській, Полтавській, Кіровоградській та Чернігівській областях. Зате на Дніпропетровщині, Сумщині, в Запоріжжі та на Львівщині "брутальнейшим образом", як висловила пані Тимошенко, поведатися місцеві керівники. В Сумах, наприклад, розпочато процес заборони "Батьківщини". У Львівській області після численних зборів жоден з протоколів не "пройшов криз бар'єр" органів місцевого самоврядування".

— Одночас, документи 33 зборів вже надійшли до ЦВК, а цього більш, ніж достатньо, щоб починати в державі збір підписів за проведення референдуму, — вважає Юлія Володимирівна. — Бо сперечатися стосовно того, зареєстровані ініціативні групи чи ні, буде не ЦВК, а Верховний Суд України. А 41% населення готовий підписатися за референдум, це приблизно 13—15 мільйонів громадян, хоч потрібно всього 3 мільйони підписів. До вересня ми їх зберемо. Відтак залишиться подолати всього два етапи. Спочатку Президент повинен підписати указ стосовно дати проведення

референдуму. Я переконана, що у нього забракне для цього мужності, і Верховному Суду так само не вистачить її, щоб його примусити. Тому звернемося до Страсбурзького суду — його рішення керівники держави зобов'язані виконувати.

Одночасно в парламенті незабаром має розпочатися збір підписів за недовіру ЦВК — питання мали б внести до порядку денного. Оскільки:

— Центральна виборча комісія є 100-відсотково політично заангажованою, а її керівник Микола Рябець — таємний член СДПУ(о).

В політичній боротьбі Юлія Тимошенко також покладає надії на "Собор" і об'єднання "За правду". Стосовно ж співпраці з Олександром Морозом, то:

— Мороз формує свій блок, ми — свій.

На адресу керівника держави Юлія Володимирівна, як завжди, не пошкодувала "вишуканих" епітетів:

— В країні нема Президента — є його імітація. Поруч з Папою Римським Леонід Кучма мав жалюгідний вигляд. Мабуть, намагався провести з ним переговори стосовно скасування двох заповідей: не крадіи і не вбий.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

МИ І НАТО: ОСОБЛИВОСТІ «ОСОБЛИВОГО ПАРТНЕРСТВА»

4–6 липня Київ став місцем проведення міжнародного сим-позіуму “Світ у XXI сторіччі: співпраця, партнерство і діалог”, організатором якого виступило командування ОЗС НАТО на Атлантиці.

Симпозіум за участю провідних науковців, політологів та політиків із країн Європи, США, Росії та Узбекистану вкотре задекларував неписане правило останнього десятиліття: дружній Захід зовсім не поспішає розкрити Україні свої обійми, обмежуючись підбадьорливим поляскуванням по плечу — ви, мовляв, теж Європа, але... Повноцінним партнером західних держав нашій країні бути ще рано, втім, не випадково, і хартія Україна — НАТО, підписана в Брюсселі 4 роки тому, має назву “Особливе партнерство”.

Саме на дієвості хартії наголошували чи не всі високі керівники, учасники симпозіуму — від секретаря Ради національної безпеки та оборони Євгена Марчука до генсека НАТО лорда Робертсона. Загалом же зібрання спочатку планувалося як таке, що стосуватиметься питань суто військового характеру, однак потім з’ясувалося, що необхідно обговорити значно ширше коло проблем. Одна з них — глобалізація та її вплив на державу з укр. відставою економікою, якою є Україна.

Питанню глобалізації було присвячено виступ Джорджа Робертсона, який, крім її позитивних сторін, наголосив на небезпеці збільшення кількості країн, що розробляють зброю масового знищення. Разом з тим, жодна країна сьогодні не може існувати ізольовано від інших, а інші не можуть стояти осторонь, бо:

— Чорнобильська катастрофа є живим нагадуванням про те, що нещастя в одній країні може зачепити багато інших країн.

Крім того:

— Територія та вирішальна геостратегічна роль роблять Україну ключовою для гарантування стабільності у Європі. Ось чому НАТО намагається допомогти Україні прокласти шлях у майбутнє.

Попри це генсек альянсу усвідомлює, що інші промовці підкреслили: жодна іноземна допомога не замінить власні внутрішні реформи в країні.

Акредитовані на симпозіумі журналісти, що нудували за відсутності сенсацій, таки дочекалися чогось схожого на них у виступі Міністра закордонних справ Анатолія Зленка. Він повідомив про майбутній саміт Україна-НАТО у 2002-му році, який “закріпить новий рівень взаємодії і додаткові гарантії безпеки”; про необхідність призначення спеціального представника МЗС України на Балканах; і, нарешті, про те, що міжнародна конференція по ПРО мала би проводитися саме в Україні. Щоправда, офіційна реакція на цю пропозицію не прозвучала з уст жодного з представників 19 країн НАТО та 17 — учасниць програми “Партнерство заради миру”, присутніх у ті дні в Києві.

Так само ніхто не згадував про сумнозвісну багатовекторність української зовнішньої політики. Хіба що голова державної комісії з військово-промислового комплексу Володимир Горбулін порушив у своєму виступі тему “Україна між Заходом і Росією”, при цьому залишаючись категоричним: доки європейська спільнота не запропонує Україні рівноцінного економічного партнера, що був би альтернативою Росії, доти стосунки нашої держави зі спільнотою розглядатимуться тільки крізь призму стосунків України з Росією. Хоч загалом, на думку Володимира Горбуліна, “марно сподіватися на допомогу США і Європи в обмін на участь України в створенні безпеки європейського регіону”. Ліквідація Україною ядерних озброєнь досі не матеріалізувалася ентузіазмом Заходу у наданні допомоги.

Тож годі говорити про те, що нова хвиля розширення НАТО нашу державу, звичайно, обминє. Хоча попередня, на яку було витрачено 1,5 мільярда доларів, теж не виправдала багатьох сподівань нових членів НАТО. На території жодної з країн-новобранців навіть не створено нових штабів альянсу. Що може означати відсутність загрози з боку сусідів країн Північно-Атлантичного блоку. Не в останню чергу — завдяки Україні.

Тим часом 2002-ий рік має назвати нових членів НАТО, серед них: Албанія, Словаччина, Болгарія, Румунія, Словенія, Хорватія, Литва, Латвія та Естонія. Відтак Україна може опинитися не на умовному, а на фактичному кордоні між Заходом і Росією, а її нейтралітет і позаблоковість — обернутися зовсім небажаними наслідками.

Саме тому В. Горбулін теж наголосив на необхідності участі ук-

Штаб-квартира НАТО в Норфолку (США)

виправдала багатьох сподівань нових членів НАТО. На території жодної з країн-новобранців навіть не створено нових штабів альянсу. Що може означати відсутність загрози з боку сусідів країн Північно-Атлантичного блоку. Не в останню чергу — завдяки Україні.

Тим часом 2002-ий рік має назвати нових членів НАТО, серед них: Албанія, Словаччина, Болгарія, Румунія, Словенія, Хорватія, Литва, Латвія та Естонія. Відтак Україна може опинитися не на умовному, а на фактичному кордоні між Заходом і Росією, а її нейтралітет і позаблоковість — обернутися зовсім небажаними наслідками.

Саме тому В. Горбулін теж наголосив на необхідності участі ук-

раїни в майбутній конференції по ПРО: “Якщо договір 1972-го року буде збережено, буде збережено і світову безпеку. Якщо ж США вийде з нього, це означатиме, що світ знову повернеться до гонки озброєнь”.

Втім, представники НАТО неодноразово підкреслювали під час симпозіуму, що жодна з країн альянсу не зацікавлена у конфронтації, а тільки у співпраці. Бо Україна — винятково важливий партнер. Попри це, питання про вступ нашої країни до НАТО, за оцінками політологів, може з’явитися на порядку денному тільки років через 10–15.

• Людмила ПУСТЕЛЬНИК

СПРАВИ ПАРТІЙНІ

«ЗА УКРАЇНУ!» АЛЕ — НОВУ...

Свято літнього сонцезвороту — Купала зробило українському політику дві сюрпризи. Перший — це установчий з’їзд народно-патріотичного об’єднання “За Україну!”, яке заявляє про чітку мету — очищення України від кланово-олігархічної скверни, — до цього зводилися думки всіх виступаючих. Другий — з’їзд народно-демократичного об’єднання “Нова Україна”.

На першому заході було зачитано лист від Президента, Прем’єр-міністра, екс-прем’єр-міністра Віктора Ющенка. Останній побажав усім делегатам міцного здоров’я та висловив бажання співпрацювати. Далі виступив Голова Українського фонду культури, народний депутат України Борис Олійник, який акцентував увагу на тому, що “національне багатство розкладають кримінальні клани, які розставляють свої кадри, розпродають суверенітет і державу”. Основне завдання об’єднання: “Пробудити в українців почуття господаря, бо маємо в душі те, що не продається”.

Один з лідерів НПО “За Україну!” Михайло Сирота заявив: “Якщо ми кардинально не змінимо ситуацію на краще, відбудеться поступове вимирання нації. Країна руйнується, а за це ніхто не відповідає”.

Борис Олійник у розмові з автором цих рядків сказав, що організація НПО “За Україну!” була “створена для орієнтування України” і до неї “можє приєднуватися будь-хто, окрім злодіїв та екстремістів”.

Політолог Олег Петренко так прокоментував мету цієї громадської організації: “Об’єднання створене для виборів 2002 року, аби мати додатковий запасний “майданчик”.

На з’їзді народно-демократичного

об’єднання “Нова Україна!” його лідер, голова Харківської обласної державної адміністрації Євген Кушнарков, заявив, що до об’єднання входять 4 партії та 34 громадських організації. “Нова Україна”, на думку Євгена Петровича, не може бути суб’єктом виборчого блоку, бо такими можуть бути чотири партії, що мають ресурс, — ліберальна, ліберально-демократична, народно-демократична та християнсько-демократична партії України. Тому вони можуть створити потужний блок, до якого незабаром увійде ще частина центристських партій. Таке об’єднання, за словами пана Кушнаркова, має зібрати на виборах понад 22 %, але яким чином це відбудеться, промовць, на жаль, не пояснив.

Євген Петрович висловив думку, що в наступному парламенті зберуться центристи та правоцентристи, які утворять нову більшість. “Ми маємо багато можливостей, аби відібрати в лівих електорат”, — зауважив головний “новотрактор”. — Проте на нішу правоцентристських партій не претендуємо: ми будемо завжди суперниками, а не ворогами”.

Володимир МАЛІНІН

P.S. Віктор Пинзеник, голова ПРП, назвав цілком можливим “альянс його партії з “Новою Україною” та вступ об’єднання Є. Кушнаркова до передвиборного блоку правих і центристських сил В. Ющенка.

БАНКРУТИ ЧИ НІ?

“Україну” лихоманить фінансова криза. На жаль, від того, чи пішеться слово “Україна” в лапках, чи без них, суть не дуже-то змінюється. Та наразі йдеться про акціонерний комерційний банк з однойменною назвою. Для з’ясування причин його безнадійного становища 5 липня у Верховній Раді створено тимчасову слідчу комісію.

А ще 11 червня Кабмін подав проект закону про випуск облігацій внутрішньої державної позики в обмін на активи “України”. Відтак передбачається ліквідація банку і часткова компенсація його втрат за рахунок тих самих облігацій, точніше — бюджету. Цим проектом передбачено також можливість переведення рахунків фізичних осіб з “України” до інших комерційних банків. На практиці ліквідація “України” може означати таке: без роботи залишаться 16 000 його працівників, доля 1,8 млн. грн. вкладів фізичних осіб залишається невизначеною, понад 200 000 малих сільськогосподарських підприємств, які обслуговувалися “Україною”, автоматично “зависають в повітрі”. Сам же банк має 1 мільярд гривень проблемних кредитів, тобто таких, які навряд чи повернуть. Свого часу той мільярд напозичали 20 основних боржників. Серед яких не бракує відомих політичних діячів та бізнесменів, членів парламенту.

Щоправда, їхніх імен керівник слідчої комісії Віктор Суслов (“Яблуко”) під час прес-конференції в УНІАН назвати не ризикнув, обмежившись згадкою про єдину і, далєбі, не ключову фігуру скандалу: наша фракція, мовляв, виступала проти того, щоб до слідчої комісії увійшла депутат Людмила Супрун (НДП), бо її фірма “Інтерагро” начебто досі не повернула “Україні” 100 мільйонів позики. Про інших боржників В. Суслов загадково вис-

СКАНДАЛ

ловився у тому дусі, що “ви їх і без мене чудово знаєте”, але на персоналі так і не перейшов.

Кепські справи “України” почалися не вчора. Ще 30 квітня 1999 року незалежні аудитори з фірми “Артур Андерсен Україна” у своїх висновках стосовно річної фінансової звітності згаданого банку попереджали: ми дуже сумніваємося, що банк зможе продовжувати свою діяльність у майбутньому та підтримувати рівень ліквідності, достатній для обслуговування клієнтів. Ще 6 пак — наприклад, збитки банку за 1998-ий рік обчислювалися 308 035 грн., а сума акціонерного капіталу становила 87 798 грн.

Сьогодні найпохмуріші прогнози аудиторів підтвердилися. Загалом же банкрутство згаданого структури зачепить 8 500 000 громадян — масштаби, за яких доводиться вести мову щодо проблем не лише окремого банку, а й держави, чию назву прибрал собі банк.

Банк, у свою чергу, киває на державу, говорячи, що своїм складним становищем завдячує виконанню державних програм упродовж кількох років. Щоправда, на цю справу витрачалося 30% усіх коштів, решта ж 70% пішло на кредити, але без відповідного забезпечення. Сьогодні ж “Україна” не виконує 18 із 19 економічних нормативів, встановлених Національним банком. Збитки “України” за останні три роки перевищили 350 млн. грн. Це при тому, що в 1995–98 рр. “Україна” отримувала найбільше кредитів Нацбанку — майже 900

Що за парадним фасадом “України”?

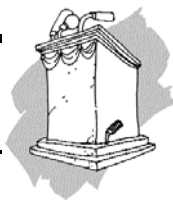
млн. грн., значну частину яких “Україна” так і не повернула. Ревізіяне управління самого банку стверджує, що його керівництво свідомо видавало позики, які не підлягали поверненню.

Пікантності моменту додають кілька суттєвих деталей — колишній заступник голови правління “України” І. Митюков сьогодні очолює Міністерство фінансів.

Колишній спікер Олександр Ткаченко в травні 1999-го просто блокував роботу попередньої слідчої комісії парламенту, що зацікавилася використанням валютних резервів “України”.

Як урятувати вклади його акціонерів — питання з розряду риторичних. Бо якщо його оголосять банкрутом, тягар цієї процедури впаде на бюджет, який і без того тріщить по швах. До того ж, буде створено ризикований прецедент — досі держава не рятувала жодний з 33 комерційних банків, що збанкрутували протягом останніх років. Якщо ж і далі зводити з банкрутством “України”, то фатальних наслідків цього зволікання не візьметься коментувати жоден фінансист.

• Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ОСТАННЯ, АЛЕ НЕ ВИРІШАЛЬНА

Віце-спікер провів традиційну прес-конференцію. Останню у цьому парламентському сезоні, бо 13 липня депутати йдуть у відпустку.

В. Медведчук нагадав, що минулого тижня парламент прийняв низку важливих законів. Серед них було названо закони “Про фонд державного майна”, “Про амністію”, “Про виконання рішень іноземних судів”, “Про вибори народних депутатів АР Крим” та “Про вибори до місцевих рад”. У другому читанні прийнято Сімейний Кодекс. Важливим було прийняття у першому читанні так званого малого податкового кодексу. Хоча Президент сказав, що він проти його прийняття. На що В. Медведчук відповів, що позиція Президента матиме значення лише у тому разі, коли не знайдуть компенсаторів. Дехто пропонує зняти частину пільг з підприємств, що компенсувало б десь 3,5–4 млрд. грн. При цьому вигадано такий хід: пільги знімаються з вересня, а податкові ставки буде зменшено лише із січня 2002 р., що покликано убезпечити від бюджетної кризи. Якщо ж Президент не підпише такий закон, то новий бюджет знову формуватиметься на старій податковій базі. Але В. Медведчук упевнений, що малий податковий кодекс буде прийнято, а до кінця календарного року буде прийнято і Податковий Кодекс у цілому.

Іншою важливою темою прес-конференції було рішення Конституційного Суду, яким встановлено, що депутати, обрані до парламенту за партійним списком, не можуть виходити зі своєї фракції і не можуть переходити до іншої фракції. В іншому разі вони позбавляються депутатського мандата. В. Медведчук вважає, що депутата слід позбавляти мандата навіть тоді, коли його виключили з фракції, звичайно, якщо це виключення затверджено рішенням з'їзду партії. Така позиція пояснюється тим, що обрання за списком є спільним системним результатом, і депутат несе відповідальність перед партією. На підставі рішення Конституційного Суду буде внесено зміни до 81-ої статті Конституції та прийнято окремий закон. Проте наслідки означеного нового підходу до фактів переходу з фракції до фракції не матимуть жодного значення для теперішніх депутатів, а лише для депутатів майбутніх скликань.

Знову гостро прозвучало питання про банкрутство банку “Україна”. В. Медведчук сказав, що головними із 1 млн. 800 тисяч вкладників цього банку є фізичні особи, фермерські господарства та місцеві бюджетні органи. Зараз у парламентських комітетах готується проект постанови, яка передбачає вихід із ситуації шляхом випуску облігацій внутрішньої позики та передачі активів Ощадбанкові.

Щоразу на останніх прес-конференціях порушується тема виборчого закону. В. Медведчук висловив думку, що шанси подолати вето Президента ще залишаються. Правда, багато залежатиме від позиції його фракції СДПУ(о), яка днями визначиться, як їй голосувати. Але ставлення до пропозиції Президента скоротити виборчий період з 180 днів до 90 днів його фракція охоче підтримує, бо немає сенсу аж шість місяців займатися виборами. Зараз є два виходи зі становища, що склалося: або в четвер подолаємо вето, або допрацюємо закон восени. Проте через відсутність закону вибори у березні не зрівняться. У гіршому разі вони пройдуть за старим законом.

Г. Левицька з газети “За вільну Україну” нагадала, що знову почав рости борг із зарплати бюджетникам. “Невже традиції, що були за Пустовойтенка, продовжуватимуться за Кінаха?”, — запитала журналістка. В. Медведчук трохи роздратовано відповів, що борг бюджетникам почав рости ще з січня, тобто ще при В. Ющенкові, уряд якого недодав з бюджету і вчителям, і лікарям. А Кінах на наступній консультативній нараді парламентсько-урядової комісії саме з цього питання й доповідатиме.

Юрій ГНАТКЕВИЧ

НА НОВІ ВИБОРИ ЗБИРАЮТЬСЯ ЗІ СТАРИМ ЗАКОНОМ

Голова ЦВК Михайло Рябець напередодні парламентських канікул поділився з журналістами своїм розпачем з приводу безнадійного виборчого законодавства, з яким країні “світить” увійти у вибори 2002-го року.

Сподівання на те, що буде все ж таки прийнято новий закон, є, але вони малі — депутати роз'їжджаються на канікули і розпочинають нову законотворчу діяльність на початку вересня. Відтак до офіційного старту виборів — другої декади жовтня — часу залишається обмаль, а закон має пройти усі три читання і бути схвалений президентом... Наразі ж видається, що обирати новий парламент змушені будемо за старим законом — з нечіткою процедурою всіх етапів виборчого процесу і неможливістю притягти до відповідальності винних у порушеннях.

Тому центральна виборча комісія зробила свій законопроект і відіслала його до Верховної Ради. Хоч там проектом особливо не перейнялися. Бодай тому, що старий закон вигідніший багатьом нардепам і політикам: він дає можливість виграти чергові вибори.

Тим часом, за словами Михайла Рябця, є ціла низка доповнень до Кодексу України “Про адміністративні порушення”, які треба прийняти “нагально і без зволікань”. Усі доповнення стосуються

відповідальності “будьяких органів за порушення виборчих прав громадян”. Отже, слід відповідати за: втручання в роботу виборчих комісій, невиконання їхніх рішень, відмову звільнити члена виборчої комісії від службових обов'язків на час повноважень у комісії, порушення права користування приміщеннями під час виборчої кампанії тощо. За перелічені “подвиги”, на думку голови ЦВК, мали б карати бодай адміністративними штрафами.

У старому законі також не передбачено жодних наслідків для розповсюджувачів і замовників анонімної агітаційної продукції.

— Ще свіже в пам'яті поширення брудних листівок, на яких не вказано ні тиражу, ні установи, що їх віддрукувала, — обурювався Михайло Рябець. — Ми вимагаємо встановити відповідальність за порушення порядку розміщення інформаційних та агітаційних матеріалів, ненадання кандидатів можливості спростувати оприлюднені недостовірні відомості

про нього, за умисне знищення чи пошкодження агітаційних матеріалів.

Крім того, банальному купуванню електорату (я тобі — дармовий кілограм гречки, ти мені — свій голос на виборах) теж негайно треба покласти край. Список недоліків можна продовжувати, а їх збереження разом зі старим законом буде означати, що “на наступних виборах не буде ні переможців, не переможених, від недосконалого законодавства однаково програють і праві, і ліві”.

• Людмила ПУСТЕЛЬНИК

МАСКУЛЬТУРУ НЕ НАЗИВАЙТЕ ЕЛІТНОЮ

Останнім часом тільки й чути задрісіні зітхання з приводу бурхливого розвитку у північних сусідів того, що ми звикли називати масовою культурою. Споживаємо і забуваємо, що кількість не завжди ходить у парі з якістю. Для порівняння — головні тенденції, що характеризують стан основних культурних напрямків останнього десятиліття “у нас” і “у них”. Без коментарів.

Кіно- та відеопродукція. У *них*: основні сюжети — бандити, що стають депутатами і депутати, що стають бандитами. Генпрокуратура і мафія, мафія в Генпрокуратурі. Корупція і заочинний бізнес. Одинокі месники-кілери. Де-що загальмовані співробітники національної безпеки. Мільйон-

нери і бомжі. Погано прихований, або й демонстративний, шовінізм. Ірреальність сюжету, багатослів'я і безвихідь. Усе це присмачене безкінечними пиятками і перелюбми (для наближення до життя).

У *нас*: грандіозні ідеї, затиснуті у фінансові рамки, звідки розбіжність змісту і форми (“Роксолана”, “Чорна рада”). Суміш героїчного, художнього та психологічного (“Вишневі ночі”, “Хочу зробити зізнання”, “Гріх”). Поетика і містика, своєрідний потік свідомості у кіно (“Острів любові”, “Голос трави”, “Конопотська відьма”, “Фучжоу”). Потяг до асоціацій, фольклору та історичності. Фінансова неспроможність штовхає до участі в різного роду спільних

ПОГЛЯД

проектах, кінцевий продукт яких, попри достойну рекламу, не є вітчизняним по суті і великої художньої цінності не має (“День народження Буржуя”).

Естрадна музика. У *них*: потяг до реміксування, криза жанру. Примітивізм музики і тексту (“Мальчики-мальчишки снимут штанишки, девочки-девчонки скажут: нельзя / За монетку, за таблеточку сняли нашу малолеточку / Забирай меня скорей, увози за сто морей, и целуй меня везде, я ведь взрослая уже / О любви давно спеты все слова, вот поэтому пою я лала-лала-лала”). Вульгарність, ресторанщина і блатна романтика. Тенденція “одноденства”.

У *нас*: мелодика і романтизм. Спроби модернізації автентичної музики. Поєднання легких текстів і ґрунтового супроводу і навпаки. Поява вокальних формацій консерваторного типу (“Пікардійська терція”, “Менсаунд”, “Джаз-експромт”). Прагнення до оригінальності, неповторності стилю. Взаємодоповнення класики та естради. Зазвичай, на плаву залишаються лише ті команди та виконавці, що роблять якісну музику. Аматорство штибу Поплавського не заохочується і викликає більше критики, аніж схвалення.

Література. У *них*: надмірна покрученість або примітивність сюжету. Глобальна інтрига та невиваженість викладу. Однотипове кримінальне чтиво (Шитов, Мариніна), що претендує на реалістичність.

У *нас*: схильність до самоіронії та фантазматорії. Поезія життєвої прози, естетика неестетичного (Андрухович). Помірна інтелектуальність, урбанізм із національним кодом (Винничук, Кожелянко). Однак, на відміну від кіно, більше дотику до сучасності.

Тож чи варто стимулювати подібні явища, коли масовість стає синонімом поганого смаку? І чи не засилає іноземної культури такого штибу автоматично переводить вітчизняну в розряд елітної?

• Галина ПУСТОВГАР, голова Полтавської “Молодої Просвіти”

Молодь “окультурюється”...

ІНДІЙСЬКИЙ МІСЯЧНИЙ ЗОДІАК

ТАРА-ЗІРКА Й ЧАНДРА-МІСЯЦЬ

Чандру-Місяця творець світу Брахма настановив володарем над планетами й зірками, тваринами й рослинами. Чандра посвятився на престол і став царем. Та потім запишався своєю вродою, славою і владою. Дійшло до того, що навіть у наставника богів Брихаспаті він викрав його дружину, прекрасну Тару. Як не просили Чандру боги й сам Брахма повернути жінку чоловікові — той не відпускав її. Шукра, наставник асурів і вічний суперник Брихаспаті, став на бік Чандри. Боги на чолі з Індірою заступилися за Брихаспаті.

І почалася між богами й асурами війна за красуню Тару. Божественну рать очолив Рудра, асурську — Шукра. Битва між могутніми супротивниками була така люта, що Земля стрясалася до самісіньких глибин. І Земля, не на жарт налякана, почала благодати Брахму припинити страхітливую січу. Тоді Брахма звелів Рудрі й Шукрі замиритися, а Індра звільнив Тару й повернув чоловікові.

Жінка повернулася додому вже вагітною, тож невдовзі народила сина. Кожна, Чандра й Брихаспаті, вражені його вродою, хотіли мати його своїм сином. Щоб залагодити їхню суперечку, боги звернулися до молоді матері:

— Таро, скажи нам, хто насправді батько цього чудового сина?

Але жінка мовчала, ніяково потупивши погляд. Ніхто не міг добитися від неї бодяй слова. Тоді до неї підійшов сам Брахма:

— Скажи ж, доню моя, чий це син — Чандри чи Брихаспаті?

— Чандри! — ледь чутно прошепотіла Тара.

Чандра невимовно зрадів, почувши це. Він назав сина Будга, тобто Мудрий, Брахма ж зробив його владикою одноім'яної планети. Тара лишилася з чоловіком, а Чандра взяв у дружини 27 прекрасних доньок бога-отця Дакші — 27 сузір'їв місячного неба. Найчарівнішою з них була Рохіні, і вона стала улюбленицею Чандри. Він знав тільки її, а інших дружин наче й не помічав. Ображені його неувагою, ті прийшли до батька:

— Таточку, зроби так, щоб він усіх нас однаково любив.

Дакша закликав до себе зятя й дорікнув йому:

— Не годиться виділяти котрись із дружин, треба з усіма ладнати й усіх шанувати. Тоді не буде ніяких нарікань.

— Гаразд, я всіх шануватиму, — пообіцяв Чандра.

Але чинив і далі, як раніше. І невдоволені доньки знову прийшли до всесильного батька:

— Таточку, він не відходить від Рохіні, знає тільки її! Як же нам терпіти таку зневагу! Ми лишилося тут, не повернемося до нього.

Дакша ще раз закликав зятя, і той знову пообіцяв любити всіх дружин. Ті повірили йому й повернулися додому. Але нічого не змінилося. Утретє мусили йти доньки зі своїми жалюми до батька:

— Він і далі нехтує нами! Зарадь же чимось, таточку любий!

І розгніваний Дакша наслав на Чандру недугу — той почав марніти. Слабшало його світло, темнішали ночі, в'янули трави й спадали з тіла живі істоти. Небожителі кинулися до Чандри:

— Що з тобою діється, Чандро? Раніше ти висявав своєю красою — де ж тепер вона поділася? Чому ти все хирієш?

Чандра розповів їм про покару тестя, і боги подалися до Дакші:

— Змилуйся над Чандрою, зніми з нього свій прокляток! Від нього майже нічого не лишилося! Все живе марніє разом із ним, і ми теж. А якщо ми переведемося на нішу, то що ж тоді буде зі світом?

Зласкавившись, Дакша мовив:

— Я зніму з нього прокляток, але не весь — віднині він то повнітиме, то худнутиме. Тож нехай Чандра піде на берег Сарасваті й там, де во-

на впадає в море, зануриться в її води і змие свій гріх.

Чандра так і зробив: пішов до моря, омився в священних водах Сарасваті і очистився від гріха. І відразу почав повніти, набиратися сили, його чарівне світло знову осяяло всесвіт. Невимовно тішилися боги й люди, тварини й рослини, повернуті до життя. А Дакша наостанок нагадав зятеві:

— Будь лагідний і уважний до своїх дружин, любий їх!

Відтоді Місяць-Чандра убуває впродовж темної своєї половини і прибуває впродовж світлої.

ІДЕ ХЛОПЕЦЬ ДО ДІВКИ, ЯК МІСЯЦЬ ДО ЗІРКИ

Сюжет про війну богів та асурів через викрадення красуні Тари, частий в індійських джерелах, відноситься до ще ведійських (трипільських) часів. Його бачимо в "Рамаяні", де злий Рavana викрадає Сіту, дружину царевича Рами, в грецькому епосі, де Троянська війна спалахує через викрадення прекрасної Єлени, в українських казках і веснянках.

Міф має виразну астральну символіку, що видно з імен головних персонажів: Тара — "Зірка" й Чандра — "Місяць". Будга — син Чан-

Крішна

дри й Тари, уособлює планету Меркурій, Брихаспаті — Юпітер, Шукра — Венеру, Дакша — батько 27 сузір'їв, дружин Чандри, одна з яких — Рохіні. Поза сумнівом, міф містить винятково цінну інформацію, здатну багато що прояснити. Але ми звернемо увагу на деякі українські паралелі до персоналії міфу. Бо на Київщині є місто Тараща й річка та село Шандра, а в Індії Таратарх — "Зірка-фортеця", річка Чандра й місто Чандранур. Ведійський Рудра — слов'янський Род, а на Черкащині існував літописний Родень. В іншому міфі Рудра-Шіва вогненною стрілою руйнує обнесене трьома валами місто асурів Тріпуру, а назва Тріпура — "Тримісто" тотожна назві Трипілля. У міфі з "Рігведи" асурське плем'я паніїв ховає корів (уособлення достатку), за якими полює Індра, в далеких краях за річкою Раса. Що перетворюється з Россою, в гирлі якої стояв Родень, і з Панікарчею біля Ржищеве (прізвище Панікар і зараз поширене в Україні та Індії). Брихаспаті мав ім'я Дгір — "Мудрий", а київський князь звався Дір. Ім'я Будга, сина Чандри й Тари та планети Меркурій, теж означає "Мудрий".

Із Тарою-Зіркою і Чандрою-Місяцем пов'язана українська весільна обрядовість. Молода у наших весільних піснях — зоря, зірка, княгиня, красна, а молодий — місяць, князь.

В одній архаїчній пісні молоді — місяць і зоря, що змовилися зійти на небо й освітити землю, звеселити звірів у полі й спізналих гостей у дорозі. До Місяця причетне число "7", а весільний коровай роблять 7 молодий, у яких живі чоловіки. Вимішуючи тісто, жінки співають, що вода для святого короваю з 7 криниць, мука в 7 міхах із пшениці, зрослої на 7 полях, до короваю вбито 7 яєць від 7 білих курей, масло для короваю — з 7 кадовбів, збите з молока від 7 телиць. У ведійських індійців священну сому, що її полюбляв Індра, готували 7 жінок з роду молоді; їм давали епітет корів, а сому звали їхнім биком (Сома — інше ім'я Місяця-Чандри, а слово коровай споріднене зі слов. karv/korv — "корова", "бик"). Корований обряд супроводжують пісні, звернуті до матері молоді, і саме вона ліктем витискує в короваї місце, куди кладуть фігурки місяця і зірок (Вовк, 146, 196, 199, 319).

Чандра зображається мідянисто-рудавим, у нього червоний стег, його коалісницю тягне антилопа. Місяць поїть богів амрітою впродовж світлої половини місяця, а предків — впродовж темної.

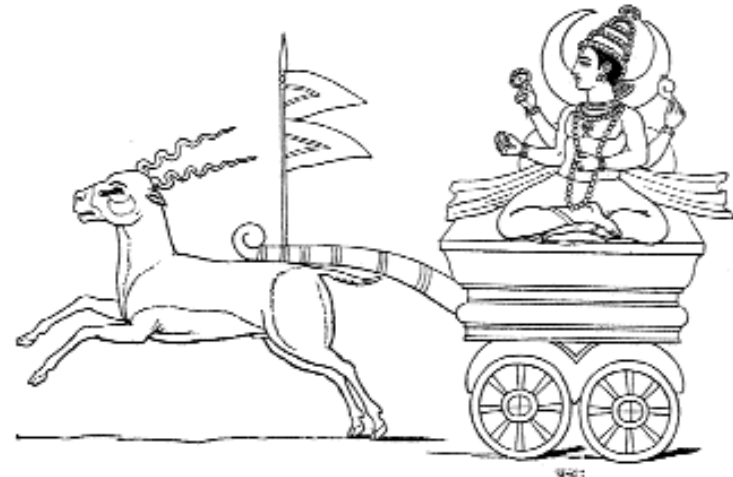
Індійський місячний зодіак має 27 (іноді — 28) сузір'їв, які ще у ведах виступають дружинами Чандри. Кожну справу слід починати при сприятливому розташуванні Місяця у сузір'ях. Гороскоп людини таумачився саме з характеристики сузір'я, в якому перебував Місяць. А Рохіні — винятково сприятливе сузір'я. Крішна народився, коли Місяць перебував саме в ньому. Ретельно вивчивши давньоіндійські пам'ятки, вчені виснували, що ця подія сталася 19/20 липня 3228 року до н.е. Тобто Крішна народився понад 52 століття тому. А він добре відомий Україні. "Васеова книга" знає божества Вишень і Кришень (такі ж прізвища мають сучасні українці), а Крішна — земне втілення Вішну (Вишнопіль на Черкащині й Вішнупур в Індії). У Черкаському й Переяславському полках козаки мали прізвище Кришненко, а в інших полках — імена Кришко, Крешко, Криско. Популярне ім'я Крішні — Гопад, Гопада відбите в козацьких прізвищах Гупал, Гупало, Гупалов, Гупаленко (і в сучасному — Гупалюк). А ще в назвах Гупали, Гупалівщина та гопаки — улюбленого танка запорозьких козаків.

Батьком Крішні був Васудева, що мав двох дружин. Від однієї народився Крішна, а від другої — Баладева, старший брат Крішні. За іншим міфом, Крішна народився від чорної, а Баладева — від білої волосини Вішну, тому братів ще зовуть Чорнобог (санскр. kṛishna — "темноносний", "чорний", але й "красний", "гарний") і Білобог. Крішна-Чорнобог — війське й пастушницьке божество, а Баладева-Білобог — землеробське, зображається з плугом і має імена, що відбивають це.

Знаменно, що матір Баладеви звали Рохіні, як і сузір'я. В переліку сузір'їв воно четверте, а розташування зірок нагадує віз, тому сузір'я має і назву Шаката — "Віз", "Коалісниця". А саме під назвою Віз знають його українці. Воно з так званих "люд-

ських" (мануш'я) сузір'їв (санскр. manusha — "людина", пор. слов'янське муж, польське менж; цигани називають себе мануш).

За ведами, сузір'я Рохіні, "Руда корова" — донька мудреця Каш'япи (пор. молдавські й румунські прізвища Кассапа, Касапа, Касап тощо) й священної Сурабгі — корови достат-

Чандра-Місяць

ку, праматері корів і доньки Дакші. Дружиною Каш'япи була й Дану — "Ріка", "Потік", річкова богиня, тожжна українській Дані (імена обох — у назвах Донець, Дунай, Дністер, Дніпро). Дану — родоначальниця данавів, інакше — асурів, старших братів богів-деві, і мати найголовнішого з асурів, Врітри — в українському фольклорі злий цар Ворот або Воротар. А данави — інша назва ядавів, племені Крішні й Баладеви, тожжного літописним ятвягам, які й собі мають назву дайнові.

Асури — старші брати богів, а Баладева — старший брат Крішні. Це підкреслює епос: Крішна тяжіє до девів, вступає на боці пандавів, а Баладева — до асурів і виступає, як і данави-ядави, на боці кауравів-корівичів, пов'язаних із земним світом. Обом божествам властива синьо-жовта символіка: Крішна синюватопірий і має жовте вбрання, Балавіра — золотавошкірий і має синє вбрання. В єдності протилежностей вони мовби уособлюють цілісність усесвіту.

Імена Баладеви, як і Крішні, теж засвідчені на українському терені. Санскр. Баладева (хінді — Бал'дев) — "Могутній бог" відбите в прізвищах Федір Болудей і Тиміш Бідей з Чигиринського й Переяславського полків (РВЗ, 35, 343; в останньому служив і сотник Богдан Кришненко). Ім'я Баладей зафіксоване в чотирьох списках III ст. (за дванадцять століть до Запорозької Січі) у написах із Сіндики-Кімерії (КБН, №№1276, 1279, 1281), країни індів-сіндів-суйрів-кімерів, родичів українських сіверів, яка входила до тисячолітнього Боспорського царства зі столицею в Пантикапеї (суч. Керч). Один зі списків (№1279) з іменем Баладей містить і ім'я Гасак, яке пояснило винятково важливе слово козак ("Слово Просвіти", №12, 2001 р.).

Інше ім'я Баладеви — Балавіра

(хінді — Бал'вир, пендж. Бал'бір), "Могутній герой" відбилася в козацьких прізвищах Бал'вир, Бал'вир, Бал'бир, Бал'биренко, Баль (ТРС, 10—12).

Показово й те, що дружиною Баладеви була Реваті, а Реваті — і двадцятьсьоме місячне сузір'я і теж дружина Чандри. Ім'я Реваті означає "Багата". Це сузір'я лагідне за природою, ним керує Пушан (від санскр. push — "розквітати", "буяти", споріднене з укр. "пишний") — ведійське божество добробуту, покровитель худоби й подорожніх. Пушан беззубий (зуби йому вибив луком

Рудра), а їжа його — каша.

Царівна Реваті, дружина Баладеви, походила з Сураштри в Західній Індії, де жили ядави-данави. Брата Реваті звали Реват (пор. укр. прізвища Ревут, Реут, Ревуцький), а діда Рева. У козаків часте прізвище Рева й похідні від нього — тільки в Канівському полку "Реестр" засвідчує 7 прізвищ Рева, Ревут, Ревутенко й Ревченя, а всього в 13 полках 40 прізвищ на Рев. Відсутні вони тільки в Ніжинському, Чигиринському й Черкаському полках. Найбільше прізвищ Рева припадає на полтавсько-миргородський ареал, що дає певні підстави трактувати цей ареал як базовий для прізвища Рева. З інших прізвищ на Рев у "Реестрі" засвідчені Ревко, Ревва, Ревака, Ревика, Ревеня, Ревниш, Ревсака, Ревбенко, Ревченко й Реваченко.

Схоже, існує зв'язок індійської назви Rohita/Loxita, спорідненої з Рохіні, з назвою Лохвиця на Полтавщині. Санскр. rohita-lohita — "рудий", "червоний", звідки й хінді lahu — "кров" (слов. руда — "кров"). Тож назва Лохвиця із санскриту мала б означати "Рудувата", "Рудавиця", скажімо, за кольором води (укр. виця в назвах тотожне санскр. vati). А тільки на Полтавщині 10 річок Руда, Рудка, Рудька, Руда-Лозова, Рива Рудка (СГУ, 476-479). І деякі з них, як і річка Лохвиця, притоки Сули.

Вовк — Вовк, Хв. Студії з української етнографії та антропології. — К., 1995.

КБН — Корпус боспорських надписей. — М.-А., 1965.

РВЗ — Реестр Війська Запорозького 1649 року. — К., 1995.

СГУ — Словник гідронімів України. — К., 1979.

ТРС — Наилвайко С.І. Таємниці розкриває санскрит. — К., 2000.

● Степан НАЛИВАЙКО

Переволачинська)

Шендерка Матвій (169; Білоцерківський полк і сотня).

У сучасних українців побутують і прізвища Шандра, Шандрюк, Шандрюк, Шандровський, Шиндер.

УКРАЇНСЬКІ НАЗВИ НА ШАНДР ("Словник гідронімів України", С. 617–618, 620)

Шандра (інші назви — Руда, Шевелиха) — річка, л. Росави л. Росі п. Дніпра (Миронівський р-н на Київщині); там же — село Шандра

Шандриголова — річка, л. Нетриусу л. Сіверського Дінця п. Дону; Шандриголове — село (Донецька обл., Краснолиманський р-н)

Шандрова — річка, л. Збруча л. Дністра (Хмельницька обл.)

Шандровець — потоки, 1) л. Опору п. Стрия п. Дністра (Львівська обл.); 2) п.

Свічі п. Дністра (Івано-Франківська обл.); 3) с. Хашів (Турківський р-н, Львівська обл.)

Шандрівський — потоки, 1) л. витік Хустія п. Тиси л. Дунаю (Хустський р-н, Закарп. обл.); 2) с. Тур'я Поляна (Перечинський р-н, Закарп. обл.); тут же гора Шандрувка

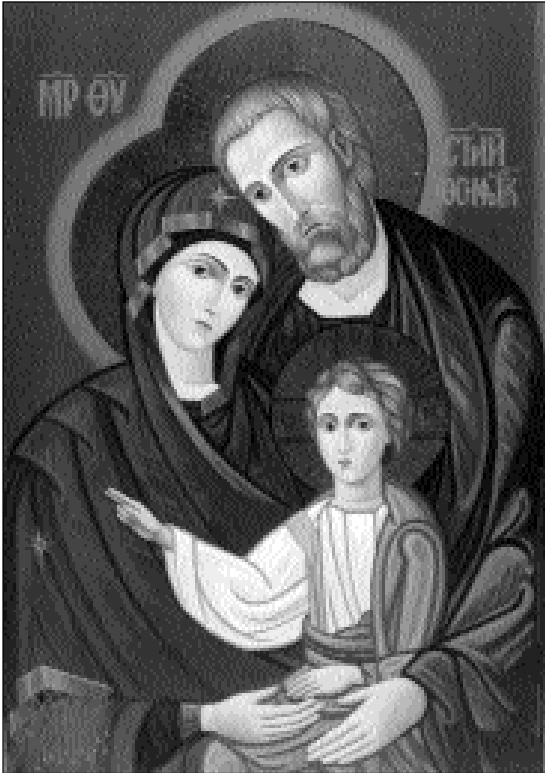
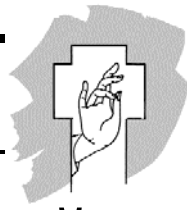
Шандріячик — потік, л. Турбату л. Брустуранки л. Тересви л. Дунаю (Тячівський р-н, Закарп. обл.); там і полонина Шандріяски

Шандориків — потік, (Воловецький р-н, Закарп. обл.)

Шендерка — потік, п. Пнилої п. Збруча л. Дністра (Тернопільська обл., нижче с. Будки)

Шендриголів — ручай, л. Нетриуса л. Сіверського Дінця п. Дону (Донецька обл.); там же — слобода Шендриголова

Шиндрівка — потік, с. Шешори (Косівський р-н, Закарп. обл.)

Свята родина. Православний варіант.
(Автор — Михайло Халак)

Можна припустити кілька пояснень, чому чотири Євангелії та інші книги Нового Заповіту ні словом не прокопилися про те, який зовнішній вигляд мав Господь Ісус Христос у роки життя на землі.

1. Цього не хотів Промисел Божий, що керував волею євангелістів, коли вони записували Добру Вістку. Хоча книги Біблії, як у Старому, так і в Новому Заповіті, містять ряд описів зовнішності персонажів, проте Господь Ісус Христос — це не рядовий персонаж, а унікальний: це Бог, що набув людське тіло і людську природу через Своє Різдво. Акцентування хоч невеликої уваги на тих рисах, які б ішли врозріз із Його основного мету на землі — визволенням і спасінням людства від першого гріха — не було в планах Божого Промислу.

2. Господь досконало знав прикрий недолік нашої вдачі: оцінювати людину за зовнішніми ознаками, — те, що давньослов'янською мовою називається «лицеприятієм». Він Сам мав проблеми з тими, що хотіли стати Його учнями не за покликанням, а заради цікавості до Нього як до Людини, заради задоволення якихось своїх суто тривіальних інтересів. Господь не бажав, щоб наступні покоління християн чинили так само, але трималися Його благодаті виключно як благодаті Бога-Слова, про що так виразно пише Іван Богослов на початку четвертого Євангелія.

3. Постійно ідентифікуючи Себе зі Своїм небесним Богом-Отцем («Я і Отець — одне»), Ісус Христос виконував волю Отця, щоб поклоніння Йому відбувалося в душі й істині. Перенесення зовнішніх рис із Сина на Отця було б зовнішньою людською справою й викликало б ще більшу люту у закоstenілих у своїх догмах книжників і фарисеїв. Адаже вони не змогли стерпіти навіть думки про духовну спорідненість Сина з Отцем і закидали Ісусу Христу тяжкі нарікання. То як же вони — і взагалі, тодішнє єврейське суспільство — могли допустити можливість Іхньої зовнішньо-фізичної спорідненості?

Є й інші пояснення і припущення щодо відсутності у Святому Письмі даних про зовнішність Спасителя. Хоч би як там було, але це питання завжди цікавило давніх отців Церкви — від першого пильного історика Церкви Євсевія до Діонісія Ареопігита Нового, Івана Дамаскина, Теодора Студита, що безпосередньо виробляли богословський канон церковного мистецтва і взагалі християнського храмоваштутування. Справді, Промисел Божий залишив вирішення питання про зовнішність Спасителя на наступні століття, коли християни настільки зміцніють, що перейдуть від молочної духовної поживи до твердої (якщо користуватися образним зворотом апостола Павла), тобто стануть дорослими і змужнілими людьми віри. Тому Церква віками виробляла найбільш прийнятний варіант розв'язання цього питання, оскільки воно стосувалося корінної проблеми Богослов'я — догмата про Боговтілення.

Остаточне утвердження в Церкві образу Ісуса Христа припадає на другу половину IX століття. Такий пізній час позитивного розв'язання питання іконографії Спасителя зумовлений багатьма причинами. Численні ересі першого тисячоліття християнської ери так чи інакше стосувалися трактування особи Ісуса Христа. Аріяни, несторіяни, павлікіяни, антиринітарії, монофізити, монофеліти, іконоборці, богомили,

катари, а пізніше альбігойці в різних формах піддавали сумніву або ревізії то божественну, то людську природу Ісуса Христа. Вже на початку IV століття суперечки про особу Спасителя так загострилися, що Перший Вселенський собор 325 року в Нікеї постановив головним своїм завданням у Символі віри найбільше тез (сім з дванадцяти) присвятити якраз Ісусові Христові. І все ж, боротьба довкола Його особи, в тому числі Його зовнішності, не припинялася аж до повної перемоги Церкви над іконоборцями, тобто до другої половини IX століття.

Ось чому майже дев'ять століть у місцях богослужіння (спочатку в катакомбах, потім у наземних храмах) був значний різнобій у зображеннях Ісуса Христа й головних святих християнської релігії. Відомий фахівець з іконографії Спасителя і Богородиці Никодим Кондаков поділяв розвиток зображень Ісуса Христа на п'ять головних періодів: 1) історичний, що охоплював II й III століття, коли ще пам'ять про Його вигляд була живою, і художники малювали і рисували Його в манері і стилі греко-римських античних портретів або єгипетських фаянсових портретів; 2) ідеальний образ Христа IV—VII століть, коли віддавалася перевага алегоричному й метафоричному Його представленню у вигляді Баранця-Ягнятка, Доброго Пастиря з овечкою на плечах, Орфея, який грає на лірі для пробудження природи тощо; 3) символічний період, який у частині Східних Церков тривав найдовше — буквально від Вознесіння Христа на небо в першій половині I століття і аж до Сьомого Вселенського собору 787 року: юдео-християни погоджувалися тільки на символічну репрезентацію Христа і всього християнства у вигляді хреста, якоря, риби, зірки, трикутника, Ноевого ковчега і взагалі човна, пелікана, пави, фенікса, ластівки, оливної чи пальмової гілки, або слів «Іхтіс» (риба), «Ніка» (перемога), «Теу Іос Сотір» (Божий Син, Спаситель); 4) період іконоборства 726—843 років характеризується більше нищенням ікон Спасителя, ніж їх творенням, а якщо хтось і наслідував їх малювати, то тільки у вигляді шойно названих символів або алегорій; 5) період духовного образу Ісуса Христа, що був започаткований після іконоборства і триває в різних модифікаціях до сьогодні.

Причини страху раннях християн перед історичним — тобто реальним, фігурним, у людській подобі — образом Христа цілком очевидні. Адаже раннє християнство відкинуло все, що нагадувало язичницький світ, включно з його сповненням гедонізму образотворчим мистецтвом, з його чуттєвістю, культом тілесного і розкішного. Християнським філософам і богословам Ранньої Церкви Тертуліану, Татіану, Ариобію, Каіменту Олександрійському, Оригену, Лактанцію, Євсевію і на гадуку не спадало, що у справі християнської храмової будови можна щось брати з античного мистецтва з його ідолопоклонством, натуралістичною ілюзорністю, розважальністю. У мистецтві Церкви, у християнському житті цінними стають цілком протилежні риси. Так, Тертуліан у трактаті «Про терпіння» розвиває і підносить аскетичні тенденції. Проста їжа, пости, гартування тіла і є необхідною жертвою Богу. А ті, що творять «статуї, образи і всілякі зображення», вони, за Тертуліаном, є прислужниками диявола, і взагалі він вважав, що будь-яке мистецтво є основою ідолопоклонства.

Навіть коли переслідування Церкви припинилося, а ідеї християнства прийняли, услід за Константином Великим, елітарні кола греко-римського суспільства, цей різко негативний погляд на мистецтво раннях апологетів християнства не був радикально змінений. Вищі кола Візантійської імперії, зацікавившись християнством, захотіли побачити образ Христа і почали звертатися до фахівців за порадами. Сестра імператора Константина Великого, Констанція, звернулася до самого Євсевія, знаменитого церковного історика на рубежі III і IV століть, із проханням про ікону Господа. Євсевій у листі-відповіді всіляко відмовляв Констанцію від будь-якого захоплення іконою як мистецтвом непотрібним і небезпечним.

Настає тривалий період в історії християнського мистецтва несприйняття античних традицій фігурного мистецтва. Навіть шедевр візантійської церковної архітектури, собор святої Софії в Константинополі, споруджений за дивовижно короткий термін у п'ять років (532—537 роки) при імператорі Юстиніні, прикрашається мозаїками символічного й алегоричного характеру. Над християнським мистецтвом все це тяжіє заборона другої заповіді Божої з Мойсеевого декалога: не робити собі кумира і жодного зображення з того, що на небі, на землі, у воді і під землею, не поклонятися і не служити їм. З іншого боку, на християнську громадську думку впливають постулати юдаїзму з його запереченням зображень у місцях молитви, а з VII століття — іслам, в якому також утверджується сувора заборона на зображення.

Отож, у ці століття ікона існує як небажане мистецтво, як мистецтво, яке тільки терплять, але не заохочують його розвиток, а тільки й очікують, коли воно помре природною смертю. Тільки на периферії християнського світу, у віддалених монастирях, як-от монастирі святої Катерини на Синаї, ікону плекають, і з покоління в покоління передають образ Ісуса Христа, Богородиці, Івана Хрестителя, святих мучеників, апостолів. Рішучим поштовхом до зміни негативного ставлення до зображення Спасителя як Людини був осуд монофізитської і монофелітської ересей на П'ятому (553 рік) і Шостому (681 рік) Вселенських соборах. Тільки тепер, з великим запізненням, єпископи всіх тодішніх помісних Церков зрозуміли, що ті самі еретики, які найактивніше заперечують людську природу і людську волю Господа Ісуса Христа, і є категоричними противниками зображень Ісуса Христа, Богородиці і святих яко людей. Церква, нарешті, розкрила той факт, що в надмірній символізації й алегорії християнського мистецтва постійно гніздилися зародки різних ересей, спрямованих проти основоположного догмату хри-

стія різних ересей. Три правила собору безпосередньо стосуються ікон. Правило 73 велить шанувати зображення хреста, «через який ми спасенні від давнього гріхопадіння», утримуватися від невідповідного використання хреста, наприклад, від рисування його на землі, щоб по ньому не топтали ногами. Правило 100 забороняло в храмах твори мистецтва, які б «чарували зір, розбешували розум і викликали нечисті задоволення». Але найважливішим було 82 правило, яке скасовувало символіко-алегоричне зображення Ісуса Христа й утверджувало Його зображення в людському вигляді: «Наказуємо віднині на іконах, замість давнього баранця, репрезентувати в людському вигляді Агнця, який узав гріхи світу, — Христа Бога нашого, щоб через приниження побачити високість Бога Слова і дійти до спогадів Його життя в тілі, Його страждання і рятівної смерті».

Це був переломний момент в іконографії Ісуса Христа за всі сім століть поширення християнства і християнського мистецтва. Починається бурхливий розвиток ікономалярства на Сході й Заході. Ретельно збираються давні свідчення про зовнішність Ісуса Христа, діви Марії і всіх дотеперішніх святих. Але тайні і явні вороги християнства не дримали. Не захотіли легко здавати свої позиції прихильники символів і алегорій у християнському мистецтві. Посилаючись на обряди юдеїв та магетан, ці кола спонукали світську владу й особисто візантійського імператора Лева III Ісавра викоренити ікони. На жаль, шанувальники ікон дали привід для початку іконоборства: вони грубо зловживали іконами, підсилюючи фарби з них у святе причастя, священники здійснювали богослужіння не на престолі, а на іконах, миряни при хрещенні дітей обирали за «кумі» ікони, деякі чванькуваті аристократи Олександрії та Константинополя почали розмальовувати іконами свій буденний одяг.

Ці надуживання, зловживання і надмірності у шануванні ікон кінця VII й початку VIII століть дали привід новим еретикам — іконоборцям — розпочати «хрестовий похід» проти ікон. Понад століття у Візантії точилася справжня громадянська війна проти ікон, з 726 до 843 року, при 11 імператорах й імператрицях. Вона завдала великого горя Церкві, численні жертви мучеників, але мала, проте, один великий позитивний результат: Церква звільнилася від ересі іконоборства і очистила мистецтво Церкви від ідолопоклонського накіпу. Після іконоборства був установлений твердий канон ікон, був запроваджений іконостаз з точною регламентацією ярусів у ньому і такою ж точною регламентацією канонічних ікон у кожному ярусі.

Богословською базою встановлення канону ікон стали: 82 правило Трульського собору 692 року, рішення Сьомого Вселенського собору щодо ікон, полум'яні проповіді Івана Дамаскина і Теодора Студита на захист ікон, а також знаменитий «Ареопагітик» Діонісія Ареопігита Нового (так званого Псевдо-Діонісія) про символіку кольорів у церковному мистецтві. Маючи таку солідну теоретичну богословську основу, творці нової післяіконоборської ікони опрацювали нову іконографію й естетику церковного малярства, поставивши в центрі образ втіленого Бога — Ісуса Христа.

З новою силою постала проблема Його зовнішності, композиційних, колористичних та інших художніх засобів трактування. Знавці біблійних текстів уважно перечитували старозаповітні книги, вишукуючи в них пронайменше описи чи й навіть натяки на зовнішність майбутнього Христа-Месії, як він бачився у видіннях біблійних пророків. Іконологи й іконографи післяіконоборської доби особливу увагу звернули на протиріччя у трактуванні майбутнього Месії між 44-м Псалмом синів Кореевих і 53-м розділом Книги пророка Ісаї. У Псалмі описується величний і прекрасний Син Божий і Син Людський, що випромінює красу постави, обличчя, добро серця; носій Божої благодаті, улюбленець людей: «Ти краший від людських синів, в Твоїх устах розлита краса та добро, тому благословив Бог навіки Тебе» (Книга Псалмів, 44:3).

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор філософських наук,
доктор мистецтвознавства,
професор Київської
Духовної Академії

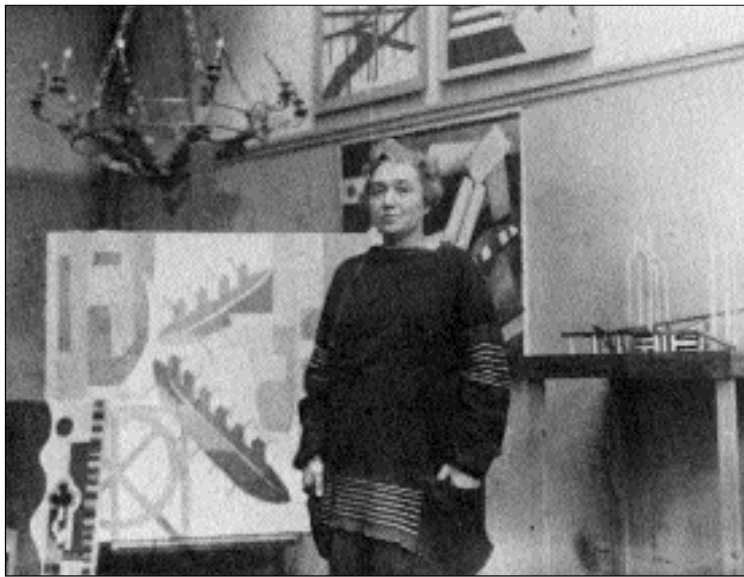
Далі буде

Свята родина. Католицький варіант

янства — догмату Боговтілення. Там, де сіється сумнів, що Ісус Христос був одночасно Богом і Людиною, ростуть і дозрівають випади проти історично правдивого, людського і духовного його зображення на іконах, стінописах, мозаїках. Якщо П'ятий і Шостий Вселенський собори засудили богословські (а в своїй суті — антибогословські) підстави одної природи й одної волі Ісуса Христа, то остаточний висновок про бажаність і необхідність у церквах людського образу Спасителя натомість символів і алегорій зробив Трульський собор у Константинополі 692 року, названий так, бо його засідання проходили в Трулах — імператорському палаці. Це був підсумковий собор, який виробив конкретні рекомендації на основі П'ятого й Шостого соборів. Тому Трульський собор 692 року ще називають в історично-церковній літературі П'ято-Шостим собором.

Трульський собор прийняв дуже цінний звід правил внутрішнього життя Церкви, уніфікації обрядів, звільнив Церкву від лушпин-

Фотопортрет О. Екстер у власній студії. Середина 1920-х

Шанувальники Мельпомени Європи та Америки найчастіше і не здогадуються, що новітнім оформленням сценічного дійства — лаконічним, конструктивним, рухливим, — вони зобов'язані художниці з далекої України.

Олександра Олександрівна Григорович народилася 1882 року у Білостоку. Батько — білорус, мати — грекня. Невдовзі батьки переїхали до Києва, й Ася — так називали її друзі — стала киянкою.

Закінчила гімназію та Київське художнє училище. Разом із нею в училищі навчалися майбутні авангардисти О. Богомазов та О. Архипенко. Серед викладачів був Микола Пимоненко. Щоправда, він не сприйме, не визнає шляху, яким підуть авангардисти. Поезію Пимоненко шукав поза індустріалізованим містом, будучи переконаним, що сільська патріархальність і чиста, незаймана природа країн за машинну цивілізацію.

Речники ХХ століття, його учні, пов'язали свою творчість із містом, змінивши «хату, свиту і веснянку на кам'яниці, теку й вагранку».

Одружившись, Олександра Григорович узала прізвище чоловіка, стала Олександрою Екстер. Під цим ім'ям вона й увійшла в історію світової сценографії.

Одна з найвідоміших її картин — «Фундуклівська вулиця», (нині вулиця Богдана Хмельницького). Тут вона оселилася з чоловіком. У мансарді містилася студія художниці, в якій навчалися майбутні корифеї світового декораційного мистецтва — Вадим Меллер, Анатоль Петрицький, Павло Челішев.

Коли залишалася у студії сама, підходила до вікна, мовчки милувалася своєю Фундуклівською, що, наче річка в море, вливалася в гомінкий Хрещатик.

Згадувала, як у гімназії на випускному іспиті з фізики витягла білет, де були запитання про силу, про динаміку. Всімхалася — адже все життя вона шукала засобів, щоб якнайкраще відтворити динаміку сильного руху. А на екзамени з літератури розповідала зміст «Повчань Володимира Мономаха» та «Мандрів ігумена Даниїла». Подумки бачила лісові хащі, що з первіку зеленіли над Хрещатим яром, мисливців у лісі. Можливо, тут полював і князь Мономах, адже був ушлявленим ловчим...

Волення ігумена Даниїла, його ностальгію за далекою батьківщиною художниця згадає через багато років, уже наприкінці життя.

ПЕРША ПОДорож

Вихованці художнього училища відвідували усі виставки. Одного разу Ася звернула увагу на худорлявого немолодого чоловіка та його вродливу супутницю. Вони стояли біля невеличкої картини.

— То Петро Левченко з дружиною, — почула чийсь шепіт. Коли подружжя вийшло із зали, Ася підійшла до полотна, яке вони щойно роздивлялися. Це був його, Левченка, малянок!

На ранній картині О. Екстер бачимо сором'язливі квіти, м'яке завіконне світло, тиху поезію замріяного

куточка. Щось дуже близьке до інтер'єрів Левченка. Свого, оригінального почерку молода художниця ще не виробила.

На іншому ранньому її полотні — «Склянка чаю» — теж можна помітити вплив уже іншого митця. Цей натюрморт написано густими мазками, з соковитістю, яка на той час полонила молоду художницю в картинах темпераментного Ван Гога.

Перші роботи мали успіх у глядачів, але саму Олександру Екстер не задовольняли. І вона вирішує подорожувати в пошуках нових вражень. Їде до Швейцарії: вабили гірські громаддя, романтика оспіваного поетом Женецького озера. Але ті прекрасні краєвиди не зірпали її серця. У швейцарських пейзажах Екстер годі шукати сильних почуттів. Намальовані вони в холодній зеленій тональності.

Художниця невдоволена собою і вирішує продовжити навчання у Паризькій Академії мистецтв.

НОВІ ЗНАЙОМСТВА, НОВІ ОБРІ

Сподівання знайти в паризькій Академії щось нове не виправдалися. І тут, як і в Київському училищі, та сама оголена натура, те саме копіювання...

Одного разу Олександра Олександрівна вийшла на прогулянку. Йшла неквапом, замислившись. І аж здригнулася, почувши несподівано:

— Асю! Звідкіля ти тут?

Вона озирнулася і побачила товариша по художньому училищу Сергія Ястребцова.

Д. Бурлюк (1882–1967). Князь Святослав із власним черепом у руці. 1915. Олія, залізо, скло на полотні

— Що ж я питаю! — всміхнувся він. — Адже Париж — це Мекка для художників Європи, тому й ти тут.

— Вступила до академії мистецтв, — відповіла Екстер, — але вже встигла розчаруватися. Академічні програми скрізь однакові.

— Мабуть, маєш рацію. Пам'ятаєш Архипенка, скульптора? Він навчався разом з нами у Києві. Теж

СЮЖЕТИ З УКРАЇНСЬКОГО КУБОФУТУРИЗМУ

Олександра ЕКСТЕР

утік з Академії. Стривай. Мені рішуче не подобається твій настрій. Ходімо, я познайомлю тебе з одним із найцікавіших людей у Парижі, з Аполлінером.

Так Олександра Екстер потрапила в коло найвидатніших новаторів європейського мистецтва.

За кілька днів Аполлінер познайомив її з Пабло Пікассо. Пізніше, коли вони потоваришували, Олександра Олександрівна, сміючись, зізналася метрві:

— Коли вперше прийшла до вас, розгубилася, мов дурне дівчисько. Уп'ялась у ваше обличчя, а ще більше дивилася на ваші руки... Намагалася запам'ятати кожне ваше слово, а натомість пригадувала всі ваші картини. І нічого не могла з собою взяти.

— Я зрозумів твій стан, — всміхався Пабло Пікассо, — і не знав, як допомогти тобі стати з голови на ноги.

У майстерні Пікассо, мислителя і творця, збиралися художники, поети, тут велися цікаві бесіди.

Пікассо познайомив Екстер ще з одним художником-новатором Жоржем Браком. Брак — автор декоративних, стриманих за кольором, кубістичних композицій. Його натюрморти та спрощені пейзажі, розважливі й спокійні — повна протилежність творінням темпераментного Пікассо. У колі нових друзів Олександра Олександрівна нарешті знайшла те, чого марно шукала в стінах Академії — нову філософію мистецтва.

— Коли я уперше побачив негритянську скульптуру, — розповідав Пікассо, — мене охопив первісний жах. Та незабаром відчув, що в цих геометризаних, приземкуватих постанях африканських божків утілено опір цілого народу найстрашнішим природним стихіям.

— Я виріс у київському універ-

порадив Олександри Олександрівні поїхати до Італії.

— Хотів би, щоб ви познайомилися з нашими роботами, побували у майстерні Боччоні. Дуже талановитий футурист! Варто його послухати, подивитися його твори.

І от вона у майстерні Боччоні.

— Футуризм означає «майбутнє». Вас дивує наша швидкісна манера? Дивує, що маємо лише місто? — темпераментно, пристрасно говорив Боччоні. — Живописці майже два століття милувалися сільськими краєвидами. Але ми живемо у місті! І наші напудки житимуть у великих містах, де сконцентровано силу життєвої енергії. Ми вдячні нашим попередникам — імпресіоністам за відкриття принади броунівського руху натовпу. Та місто — це ще й цілеспрямованість. Гляньте у вікно: ось мчить авто, за ним — велосипедист. Вони рухаються по прямій, повз прямокутні гранчасті будівлі, що виструнчилися своїми фасадами з їх об'ємною чіткістю карнизів та віконних прорізів. І в архітектурних формах є свій рух, своя динаміка. Ми повинні показати її людям. Нас чекає велика робота, приставайте до нашого гурту...

На Батьківщину Олександра Екстер повернулася переконаною кубофутуристкою.

ОДНОДУМЦІ

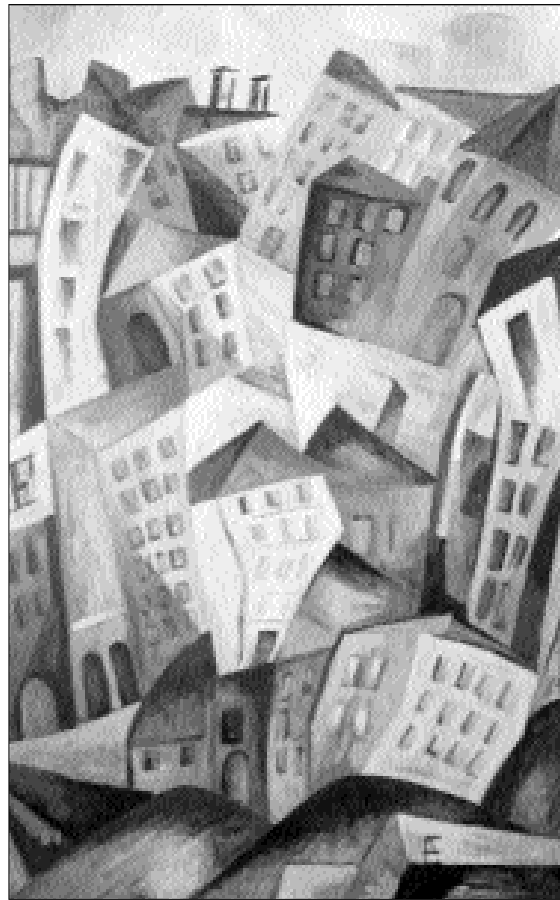
Але художниця не одразу втіляла на полотні свої уподобання. Для цього потрібен був час. А поки що Екстер стала організатором новітнього мистецтва, виступає в пресі зі статтями, публіцистичними лекціями. Коли вона, з незмінною короткою стрижкою, висока, худорлява, струнка і красива, підіймалася на трибуну, сама здавалася втіленням того нового, про що так переконливо говорила.

На одній із виставок молодих художників на її роботу звернув увагу старий педагог, друг Рєпіна, Микола Мурашко.

Картини О. Екстер експонувалися не лише у Києві, а й у Одесі, Москві, Петербурзі, Парижі, Венеції, в «Салоні» Володимира Іздебського поряд із картинами таких митців, як Нарбут, Шагал, Ларіонов, Бурлюк, Кончаловський.

Серед художників, яких полонив кубофутуризм, були Давид Бурлюк та Олександр Богомазов. Вони стали друзями-однодумцями Олександри Екстер.

З ім'ям Бурлюка пов'язана історія вітчизняного футуризму. Був він близьким другом В. Маяковського. Поет згадував: «З постійною любов'ю

О. Екстер (1882–1949). Київська вулиця Фундуклівська. 1912. Олія на полотні

думаю про Давида. Прекрасний друг. Мій справжній учитель. Бурлюк зробив з мене поета».

Енергійний, непосидючий, веселун, Бурлюк втручався в життя й роботи своїх друзів. Кому міг — допомагав. Маяковському видавав щоденно по 50 копійок. Щоб писав, не голодуючи.

Бурлюк, хоч і був футуристом (а футуризм зародився в Італії), не вважав за потрібне в усьому наслідувати італійців. Малював не лише місто. Не цурався й сільської тематики. Писав краєвиди рідної Херсонщини та Харківщини, малював козаків, зокрема Мамая. Був напудком козацького роду і дуже цим пишався.

Футуристи вважали себе революціонерами і вдавалися до епатажу буржуазного суспільства. Робили це інколи в кумедних, наївних формах: екстравагантно вдягалися, розмальовували кутастими лініями, комами та чотирикутниками обличчя.

Олександра Екстер за вдачею була стриманою, скромною жінкою, вона не шукала «скандального успіху». Проте щиро реготала над гайдабуренням друзів, коли дізналася про виступ у київському міському театрі В. Маяковського, Д. Бурлюка, В. Каменського. На сцені стояв рояль, що їм заважав. Довелося підняти його до колосників. Але блок, за допомогою якого підіймали рояль, заклинило, і поважний музичний інструмент безпорадно завис між небом і землею та ще й ніжками догори.

Розсунулася завіса, і публіка аж заревіла від обурення.

У відповідь загримів бас Маяковського:

— Рояль висить тому, що я на ньому грати не буду.

• Дмитро ГОРБАЧОВ,
Паола УТЕВСЬКА

Далі буде

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК

У межах обраної теми доповіді я хочу наголосити свою давню і незмінну тезу про те, що майбутнє України вирішуватиметься у сфері культури. Зразу ж на думку спадають тяжкі політичні і трагічні соціально-економічні проблеми сучасної України, які нібито відсунувають питання національної культури в другу чергу. Насправді ж, як ми розуміємо, це не так. По-перше, політична, соціальна, економічна і культурна сфери не просто взаємозалежні, вони глибоко взаємопроникальні і взаємостимулювальні, позитивно чи негативно.

По-друге, саме в культурі і тільки в культурі, насамперед духовній культурі, дістають остаточної “санкцію”, як і гарантію історичного тривання, національна суб’єктність, національна ідентичність, національний розвиток.

Творення, збереження і розвиток культури є головним змістом історичного процесу – принаймні в тому значенні, що лише здобутки культури здатні зберігати свою актуальність для всіх поколінь людства і таким чином брати участь у постійному самовідтворенні образу людства. В цьому сенсі культура є метаявищем, яке реалізується в множинності етнічних і національних форм культури, що відбивають багатоваріантність антропосфери.

Генератором культури є суспільно-етнічна система. З другого ж боку, саме у творенні культури та завдяки їй почати вже автономному розгортанню суспільно-етнічна система досягає зрілості. Культура стає способом вираження національної ідентичності та виявлення сенсу буття народу. Більше того, культура – це самотворення нації в часі та просторі. Водночас це не лише сукупний продукт духовної діяльності, а й глибоко індивідуальний, глибоко інтимний феномен. Творення культури є найорганічнішою самореалізацією особистості, а вільна орієнтація людини-реципієнта у сфері культури є найнадійнішою гарантією її духовної суверенності.

З цього погляду українська національна культура є узагальненим вираженням творчих зусиль українського народу, його осягтів у світорозумінні, реалії, моралі, художньому мисленні, науці й філософії. І водночас – способом самореалізації української людини з усіма особливостями її психіки, темпераменту, творчої уяви: її способом бути українцем і бути індивідуальністю, яка прагне до універсальності.

Отже, саме культура, цілісна національна культура формує конкретну людину, вона ж уніфікує і уніфікує, освячує самоствердження суспільства, без чого можна говорити хіба що тільки про “заявку” на історичне буття в людстві.

Для України ж цей момент має особливу, не всім народам знану (на їхнє щастя), вагу. Йдеться про трагічний парадокс: є у нас багата і самобутня культура, однак протягом століть її відтісняли на периферію суспільного буття та людської свідомості, і в результаті не можемо сказати, що нинішнє українське суспільство формується в лоні національної культури.

Отож навіть якщо припустити, що Україна і без оптимізації культурних чинників вийде з кризи, швидко розв’яже вузли політичних і соціально-економічних проблем, утвердить свою незалежність за всіма формальними політичними і економічними параметрами, законодавчими регламентаціями суспільного життя тощо, – все одно її державне самоствердження буде ушкоджено і неостаточним, – поки культурно наше суспільство заціпляється колоніальним. Не напівколоніальним і не постколоніальним, а саме колоніальним – усе це колонізованим. Маю на увазі не лише і не стільки очевидне і абсолютне переважання російської і російськомовного продукту в нашому культурному споживанні (нашій культурній рецепції) та нашу інформаційну окупованість, як і скільки брак культурної самоідентифікації в суспільстві (в значній його частині), брак усвідомленого загально-національного смислу існування.

А усвідомлення загальнонаціонального смислу існування відбувається у межах і формах культури, і тільки так. Міра культури є і мірою свободи. Ця культура, культура конкретного народу, є творчістю його самопізнання і самоствердження в матеріалі природи та історії, є – в найзагальнішому – здійсненням його історичного покликання, як водночас і глибинним, базовим рівнем мотивації поведінки особистості.

Ми ще не звільнилися від захопленої в радянські часи редукції культури до мистецтва (варіант – плюс фольклор, плюс наука). Насправді ж культура – це і сфера буденної свідомості, і звичаєві установлення, і правові поняття, і моральні орієнтації, і етнічне світопереживання, і естетизація побуту, і технологічна освіченість або неосвіченість, і характер взаємодії з природою: все, що формує стан духу і побут народу та спосіб його самореалізації у світі.

Тому небезвідомим до проблематики національної культури є планове затоплення десятків старовинних українських сіл на Подніпров’ї в 50-ті роки, і Чорнобильська катастрофа, і деградація шахтарських міст Донеччини, і ракова пухлина смітників на узліссях та берегах малих річок коло сіл як результат самодіяльності місцевого люду.

Найбезпосередніше відношення до проблематики нашої культури, її якості та перспектив мають і ті загрози, що виникають з тенденцій до

соціально-етичної деградації суспільства. Це – втрата в суспільстві соціальної совісті і соціального стилю як найточнішого індикатора соціальної відповідальності особистості. Маю на увазі буквально кричущу комфортність самопочуття відомого прошарку удачливих суб’єктів на тлі масового знедолення, страйків, голодовок, голодних походів, самогубств із безвиході. Більшість із них захоплена публічним демонструванням свого розкішного способу життя, і мало кому совість підказує інші картини та спонукає шукати способи прилучення бодай до буржуазних форм благодійництва.

Потреба переорієнтації нормативів соціальної етики на обслуговування совісті цієї категорії громадян породила нові пропагандистські гасла: бути багатим не соромно; чим більше багатих, тим краще для всіх; і взагалі час уже звільнитися від допотопних етичних забобів “совка”. Як казав найбільший із класиків – “по формі правильно, а по суті – издевательство”. Чому за наших умов ці “правильні” тези перетворюються на “издевательство”, – я думаю, пояснювати не треба.

Ми часто тепер говоримо про жорстокість революцій – французької, російської, іранської тощо. Але забуваємо нагадати, що цій жорстокості передувала і її викликала інша жорстокість – жорстокість тих, хто не мав соціального стилю і соціальної відповідальності.

Дегуманізація практичної соціальної етики викликає дегуманізацію культури і мистецтва – в них з’являються явища і стилі, зорієнтовані на задоволення примітивних смаків нових хазяїв життя.

Не менше тисне на рівень культури і занепад соціально-побутової моралі. Це явище ми бачимо на кожному кроці. Втрачаються ті цінності й норми, що їх віками відшліфовувала народна мораль як передумови гармонійного співжиття людей у суспільстві. Втрачається часом і те, що відрізняє вид “гомо сапієнс” від решти живих істот, для яких не існує морально-естетичної оцінки сфери фізіологічних відправлень. Втрачається розуміння культури як, зокрема, і системи пайдних для людської еволюції заборон і стримів, як зони сублімації, перетворення нижчих імпульсів у вищі. На збіднення людської душі, на примітивізацію людської поведінки, тобто на створення суспільства душевної убогості, та й на регрес людини як біологічного виду взагалі працює нині потужна індустрія мас-медіа – принаймні та її частина, метою якої є зиск будь-що і тільки зиск.

З погляду долі культури не може не викликати тривоги і асиметрія в розумінні свободи і демократії, прав людини, – коли фундаментальні соціальні права і свободи не мають того ореолу, що, сказати б, “вербальні”. Водночас і політична свобода та свобода слова в масовий практиці нерідко втрачають свій творчо-конструктивний характер і набувають деструктивної спрямованості, оскільки не мають своїм орієнтиром соціальні, культурні, етичні цінності, а зводяться до примітивної, асоціальної розпеззаності й уседозволеності. У випадках соціально-патологічних (а їх дедалі більше) свобода обертається хаотичним бунтом раба, але не проти того, що робило його рабом, а проти тих культурних і моральних цінностей, яких не приймає його рабське нутро. За українських обставин це, зокрема, обертається зневаженням і паплюженням історичних традицій народу, його культурних здобутків, його видатних представників, – що починає набирати систематичного і цілеспрямованого характеру, стаючи, таким чином, частиною політичної боротьби проти державного майбуття української нації.

Водночас нам ще далеко до використання всіх життєвих можливостей свободи – як через суб’єктивну внутрішню несвободу, так і через недостатню соціально-економічну забезпеченість вільного громадянського і життєвого дня.

Чи не найістотнішим суб’єктивним чинником нашого занепаду й осоромлення перед світом є глибока деукраїнізованість, знекоріненість – емоційна, культурна, світоглядна – більшої частини керівного політичного, економічного, виробничого корпусу. Саме їхня “свіжість”, якщо вжити вираз Салтиков-Шчедріна, тобто жахливого потойбічності щодо історичного буття і культури свого народу, забезпечила їм фантастичну винахідливість у методах пограбування співвітчизників, методах лобювання чужих інтересів, методах саботування тих проєктів, які могли б зменшити енергетичну, інформаційну, культурну та іншу залежність від небезрозсильних сусідів.

Чи можна сподіватися на поліпшення морального – а отже, й культурного – клімату в країні? Цього ніхто обіцяти не може. Але згадаймо бодай про деякі з чинників, що зумовили його затруєння.

Це насамперед чинники глобальні, пов’язані з характером цивілізаційного процесу, ламанням традиційних поведінчих установок, банкрутством багатьох світоглядів і багатьох гуманістичних ілюзій, величезними масштабами ротації людських мас, ідей, культурних і антикультурних фактів, стереотипів поведінки. Далі це, звичайно, страшні спустошення, яких зазнала Україна в ХХ столітті і які мали не лише демографічні та соціально-економічні наслідки, а й руйнівні духовні та моральні. Це також і низький етичний рівень

переважної частини пізнорадянської правлячої верстви, яка автоматично стала і правлячою верствою в незалежній Україні. Нарешті, це ті тяжкі розчарування і дезорієнтації, які викликала в суспільстві соціально-економічна катастрофа 90-х років, що супроводжувалася небезпечним пониженням не лише морального, а й дисциплінарного авторитету влади та політичних діячів і навіть громадських інституцій, прирекла національну культуру на сирітську долю в збуженій країні.

На що можна сподіватися? Насамперед, мені здається, на те, що зазначені та інші негативні процеси відбуваються здебільше все-таки на поверхні суспільства і не скалмували його глибин; у всякому разі, не набули ще незворотного характеру і не деформували до кінця моральне чуття і “практичну етику” українського народу, не всі його культурні корені підірвали. В основі своєї він залишається позитивно зорієнтованим, здатним до соціальної солідарності та альтруїзму, спрагаєм правди і справедливості, не сприймає жорстокості, цинізму, безталанства, відчуває межу між морально дозволеним і недозволеним, між добром і злом, не втратив почуття краси і потреби в красі. Це головний соціально-етичний і культуротворчий резерв України, який треба зуміти використати і протиставити великомасштабній експлуатації розкладових тенденцій. Його треба розгнати в усіх напрямках, і тут вистачить роботи і соціологам, і політологам, і культурологам, і політикам, і філософам, і журналістам. Попри все пережите, особливо в ХХ столітті, український народ значною мірою зберіг свою культурно-генеративну енергію, здатність породжувати нові творчі сили і давати ґрунт для інтелектуальних звершень і художніх шукань.

А це – разом з немалими наявними професійними культурними і мистецькими силами, разом із нагромадженням за минулі століття інтелектуальним потенціалом, корпусом класичних текстів і традиційних відвідиності на виклик часу, – може бути достатньою підставою для нового піднесення національної культури за умов державної незалежності України. Можливо, орієнтир такого майбутнього розвитку міг би дати, умовно кажучи, загальнонаціональний культурний проєкт.

Такий загальнонаціональний культурний проєкт мав би синтезувати головні підходи до проблематики та перспектив розвитку української культури в контексті викликів ХХІ століття. На змісті й структури цього проєкту, на жаль, позначиться те, що і в ХХІ столітті нам доведеться віддавати борги ХХ і ХІХ, і не так просто буде не загрозити в них, переключитися в інший часопростір, зберігши енергію для руху вперед.

Тут постає і ширше питання: яким може бути оптимальне місце України в світі? Чи може Україна в найближчому майбутньому здійснити якусь місію загальнолюдської чи загальноєвропейської ваги? Гадати важко. Стартує умови на сьогодні вкрай несприятливі. Але історіотворчий і культуротворчий потенціал нашого народу не слід скидати з ваги. Та все-таки вже й сьогодні Україна, з її миролюбною політикою відіграє неабияку роль у забезпеченні політичної стабільності і безпеки на Сході Європи.

Не виключено, що й, з огляду на її стратегічне положення між Сходом і Заходом, між Півднем і Північчю, з огляду на її історичний досвід засвоєння і поєднання різних культурних традицій випаде нова роль у забезпеченні їх симбіозу, – тобто, не сама собою випаде, а може бути здобута завдяки відповідній політичній і культурній волі, відповідній інтелектуальній праці.

Україна в своїй історії стала ареною протистояння католицизму і православ’я. Але ж вона має і досвід примирення двох конфесій (зокрема в т.зв. уніатській, чи греко-католицькій церкві, католицькій церкві східного обряду, що стала певним, хоч і не остаточним і не всіма однаково оціненим компромісом), досвід екumenічних спрямувань релігійної думки. Можливо, їй судитиметься зробити свій внесок у світовий екumenічний рух, що стає чимраз більше усвідомленою потребою принаймні християнської частини людства.

Мусить сказати своє слово Україна і в екологічному русі, у створенні нової екологічної свідомості людства. До цього зобов’язують її не тільки Чорнобильська трагедія та потворність упадкованості від СРСР структури промисловості із страхітливою мірою навантаження на природну сферу, а й напівзабуті, але придатні до регенерації традиції народної культури, народного світогляду...

Але найбільш надії можна було б покласти – за наявності відповідних сприятливих умов, звичайно, про що далі, – на перспективи розвитку національної культури. По-перше, в Україні, як мало де ще в Європі, збереглися глибокі джерела аутентичної народної творчості (у пісні, слові, майярстві, ремеслах тощо), які завжди були рятівним резервом для професійної культури і генерували, сказати б, сукупний мистецький талант нації (не випадково ж на наших співаків та інших виконавців існував і існує неабиякий попит у багатьох країнах). Це обставина, що виходить далеко за межі самого лиш мистецтва. Нині в Європі чимраз більше усвідомлюється негативний вплив на духовні аспекти життя і на

культуротворчий потенціал народів – механічного засвоєння уніфікованих споживачських стандартів. Це стимулює драматичний перегляд ставлення до традиційних культурних норм. Культурницький неоконсерватизм виходить з того, що життя в своїх природних основах і людська психіка та поведінка змінилися значно менше, ніж передбачали модерністські проєкти, і що народи, які не занехали свій історичний досвід і не позбулися своєї традиційної культури, більше здатні зберегти духовне здоров’я і відповіді на виклик майбутнього.

По-друге, українська культура з відомих історичних причин не мала безперервної лінії розвитку; вона багато разів мусила починати ніби все спочатку (хоч насправді нагромаджені потенціал, історична база все-таки були постійно присутні в “підсвідомості” культури). Це зумовило величезні втрати, проминання цілих етапів і стилів європейської культури. Але, з другого боку, парадоксальним чином це, змушуючи національну культуру за нерівних умов конкуренції постійно “наздоганяти” і компенсувати втрати, сприяло оригінальній контамінації різних стилів і породжувало такі самобутні синкретичні явища, як українське бароко ХVІ-ІХVІІІ ст., як український неоромантизм кінця ХІХ – початку ХХ ст. (не кажу про універсальні Шевченка і Франка – тут потрібні інші виміри), український авангард 20-х років; модернізм деякого з “шістдесятників”; українське поетичне кіно; а нині – своєрідна рецепція постмодернізму та ін. Сюди долачується ще одна вага обставина. Під страхітливим тиском ідеологічної та естетичної цензури і русифікаторської нівеляції, українська культура нагромадила величезну “стиснену” енергію невикористаних можливостей, загальмованих поривань, і ця “пружина”, починаючи розпрямлятися, обіцяє неабиякий культурно-історичний прорив. Цю правду, тільки обіцяє...

Нарешті, по-третє, ще одна версія можливого розвитку ситуації. Культура – величина відносно самостійна і самостимульована в тому розумінні, що не детермінована безпосередньо матеріальним розвитком суспільства. Буває, навпаки, що в культурі концентрується національна енергія, нереалізована у практичних сферах історичної діяльності. “В історії нередок парадокс, – пише російський культуролог, – кога прорывы в культуре, в духовном, эстетическом, нравственном опыте осуществляют не наиболее преуспевающие по меркам материального благополучия и могущества, а, напротив, несущие бремя экономической или военной неудачи. Они развивают мощную компенсаторскую активность в сфере духа и, случается, “завоевывают” своих завоевателей по меркам духовного превосходства, по критериям стиля и вкуса”.

Автор посилається на приклад Греції, завойованої Римом, післянаполеонівської Німеччини, але, без сумніву, має на увазі і нинішню Росію після поразки СРСР у “холодній війні” та його розвалу. (Думку про переваги російської безталанності над європейською пригнобленістю традиціями висловлював, у супереч з іншим своїм оцінкам, П.Чаадаєв в “Апологах сумасшедшего”).

Виникає спокуса застосувати аналогічний критерій щодо України, яка, здається, має більш, хоч трохи й інакше, підстави підпасти під цей парадокс. І такі спроби робляться. Ось, може, найвиразніший зразок: “Богатство культурної традиції – далеко не завжди і не во всем преимущество. Традиция сковывает. И не Византия, сохранившая великую традицию, а более “варварский” Запад Европы (а в ней совсем “варварский” северо-запад, а не Италия) совершает прорыв к демократии и свободной экономике.

И на Востоке первый успешный переход к современному обществу совершает не Китай с его величайшей культурной традицией, а Япония, с культурой более молодой и “провинциальной”. Может быть, нечто подобное мы видим и при сравнении России и Украины. Само богатство и

МАЙБУТТЯ УКРАЇНИ

специфический характер российской культуры, формировавшейся в имперских и недемократических условиях, могут быть препятствием при решении задач построения демократии, а бедность и “плебейский” характер украинской — оказаться преимуществом”². Важко сказати, чи це припущення має шанси скоординуватися з історичною реальністю (історичним майбуттям). Надто складна комбінація сприятливих умов потрібна для його справдження. (Ближчим до здійснення воно було на початку ХХ ст. і в 20-і роки, за потужного вибуху творчих сил українського народу, — до фізичного винищення “українського відродження”). Але — історія не спиналася, у неї в запасі завжди немало сюрпризів, і пірких, і втішних...

І тут, здається, варто враховувати ще один чинник. Змагальність (чи й боротьба) суспільств — стимул розвитку, гарантія від застою і тупиковості, але водночас вона може задавати примусовий напрям розвитку. В реальній історії національні цінності, ідеї, настановлення завжди зазнавали зовнішнього тиску, нерідко ставали жертвою конкурентності, не встигли або не спроміглись розгорнути власні сутності. Картина історичної змагальності цих ідей та сутностей значною мірою спотворена в результаті диктату позиціонінних, прагматичних потреб. Однією з таких деспотичних прагматичних потреб в історії була (і залишається) потреба військової ефективності суспільств, що деформувало їхню структуру цінностей і позбавляло перспектив суспільства більш гуманістично налаштовані. Не менш зловісною була і ще більшою мірою стає дія споживацького імпульсу, гіпертрофія споживацького стандарту, що, апелюючи нібито до природних людських потреб, насправді або спотворює їх, або експлуатує їх

зовсім не в напрямі розвитку людської особистості та духовних цінностей. В сучасному світі гору бере суспільство, налаштоване на нескінченне задоволення нескінченно самопороджуваних вигадливих, але примітивних потреб, а не суспільства, які могли б зосередитися на духовному розвитку своїх громадян при забезпеченні справді необхідних потреб.

Така глобальна ситуація вносила і вноситься свої істотні, часом геть несподівані, корективи і в перспективи розвитку національних культур, і в їхні “діалоги”.

Елементами національного культурного проекту мають бути і реальне освоєння всієї повноти культурної спадщини, перетворення її в актуальний чинник самоусвідомлення суспільства (важливе місце в цій спадщині належить цінностям, які створили українці в діаспорі — отже, йдеться про інтеграцію різних відамів національної культури); і подолаання стереотипів сприйняття української культури; і модернізація інфраструктури культури, її технологічне переозброєння;

Однак треба визнати, що та переорганізація культурної свідомості й культурної реальності, яка нині відбувається, має багато в чому хаотичний характер, її бракує структурності.

Наша культурна історія складалася так, що в ті порівняно сприятливі періоди, які випадали Україні не часто, творча енергія нації намагалася подолати згасання і за лічені роки пройти той шлях, який інші народи проходили за десятиліття і століття. В результаті ми одержували інколи спрощення, інколи неперетравлені запозичення, а інколи поєднання різних стилів, що могло породжувати несподівані явища, здатні збагатити світову культуру оригінальним штрихом. Так, в Україні кінця XVI — початку XVII ст. майже одночасно згрупувалися за запізненням впливи Відродження, Реформації і Контрреформації. На початку ХХ ст. майже одночасово або в прискореному ритмі наше мистецтво пройшло або намагалося пройти такі різні етапи естетичної самореалізації, як символізм, імажинізм, футуризм, абстракціонізм. Нині маємо не так контамінацію, як механічну амаляжку класичної традиції і модних інновацій, елітарного модернізму і масового популярного постмодернізму та різних еклектичних стилів.

Змішування стилів і структур підсилюється постколоніальним синдромом. До цього долучається енергійний і молодечий дилетантизм. Будемо сподіватися, що це стане процесом, хай і не легким, але все-таки народження нової естетичної якості. Тим часом доводиться відзначити, що поки що не мають успіху спроби піднесення культурної сфери на якісний рівень, гідний незалежної європейської держави, особливо в тих ділянках, що мають індустріальний характер: телебачення, відео, кіно, радіо, видавнича сфера і друк, шоу-бізнес тощо.

Серед причин, крім зазначених вище, і такі. Дуже низький стартовий рівень, особливо в матеріальній базі та кваліфікації кадрів. Величезна інертність успадкованих від минулого структур, при надзвичайній швидкості їхнього пристосування до нової кон’юнктури. Бідність і застарілість теоретичних розробок у сфері культурної політики, брак свіжих концептуальних і творчих ідей.

У загальному річці суспільства та господарчих реформ, що й процес, сподіваємося, все-таки відбуватиметься в Україні, реформування культурної сфери має, на наш погляд, сконцентруватися на таких головних напрямках.

Перший. Демонополізація індустрії культури з певним, різним для окремих галузей, роздер-

жавленням її, при забезпеченні адекватної державної підтримки “станового хребта” культурної інфраструктури. Водночас створення на законодавчому рівні системи матеріального, правового, психологічно-педагогічного і організаційно-методологічного забезпечення широкої доступності цінностей культури для всіх верств населення. Розроблення державних гарантій захисту від надмірної комерціалізації культури та порушень принципу соціальної справедливості, особливо в естетичному вихованні дітей.

Другий. Технічне і технологічне переозброєння, абсолютно необхідне в такому масштабі, щоб кількісні різниці технічних параметрів не оберталися незворотним якісним відривом від перодових культур.

Третій. Радикальне підвищення професійного рівня працівників індустрії культури.

Четвертий. Політичне, правове і матеріальне гарантування свободи творчості й плюралістичних тенденцій у культурі та мистецтві.

П’ятий. Радикальне піднесення теоретичного, концептуального рівня культурної політики і взагалі функціонування сфери культури, створення дослідницьких осередків сучасного світового рівня з аналітичними і прогностичними завданнями.

Шостий. Інтеграція в європейські та світові культурні процеси, міжнародні технічні та організаційні структури.

Серед основних напрямків культурної політики слід передбачити збереження, охорону і відтворення культурно-історичного довкілля, всебічне використання культурної спадщини, розширення культурної інфраструктури села та пристосування її до процесів децентралізації, роздержавлення і фермеризації, що змінюють структуру села. Інтенсивне насичення міського культурного побуту і дозвілля формами української національної культури. Розвиток молодіжної субкультури в національних формах, використання багатства альтернатив самої культури, різноманітності тенденцій і смаків. Підтримка культурних інновацій та пошукових, авангардових, експериментальних тенденцій у мистецтві, збалансування консервативної, стабілізуючої — і динамізуючої, новаторської функції культури. Підтримка культур різних національних груп, що є невід’ємною складовою частиною ширшого принципу захисту національних культур як сфери самосвідомості етносів, розумного відмежування цих культур від експансії інших і сильніших масовим потенціалом. При цьому не менш важливо уникнути загрози замкнутості, обмеження природного діалогу культур. Потрібна підтримка культурного життя в регіонах, регіональних форм культур.

В сучасній українській культурі недостатньо використана її регіональна багатоманітність і водночас ще не окреслений виразно її соборно-цілісний образ.

Зміст і структура освіти мають спрямовуватися на формування особистості громадянина незалежної демократичної України, включеної до європейської і світової спільноти. Стратегія розвитку освіти в Україні на найближче десятиліття і подальшу перспективу — в створенні такої її системи, яка відповідала б вимогам сучасної цивілізації, визначальною властивістю якої є висока міра динамізму. В системі освіти має бути закладена здатність до саморегуляції, швидкого реагування й корекцій у відповідності до вимог життя. Водночас повинні бути враховані й ті особливості умови, в яких перебуває Україна, ті специфічні завдання, що стоять перед нею. Пріоритетне місце в шкільних програмах слід забезпечити вивченню української мови й літератури, історії й географії України, народознавства й мистецтвознавства — тобто тих предметів, які формують в учнів національну самосвідомість, включають їх в український соціокультурний простір. Разом з тим система освіти й виховання має рішуче усувати національне вузькоглядство і самоодатність. Система освіти повинна створити передумови для формування особистості, вкоріненої в національній культурній ґрунт і водночас відкритої до інших культур, їхніх ідей та цінностей, здатної синтезувати національні й загальнолюдські цінності, спроможної давати адекватну відповідь на виклики доби.

Один із таких викликів — зміна форм функціонування культурних текстів. Зокрема, в міру того, як масового вживання набуває комп’ютерна і копіювальна техніка, як світ завоює “Інтернет” — зменшується значення і незамінність книги, традиційну видавничу справу тіснить новітній “самвидав”, статус якого урівнюватиметься зі статусом “тебевидаву” чи “всіхвидаву”. Дедалі більшою проблемою ставатиме не пропозиція, а попит. Пропонувати зможе кожен, але хто на нього відгукнеться, хто його почує, хто його знайде в океані інформації, хто про нього взагалі знатиме? Особливо тривожні тут перспективи для українського слова, української культури, кола реципієнтів яких і без того вузьке і неконсолідоване.

Тут потрібна система заходів, розрахована на історичну перспективу. В цьому контексті велике значення може мати здійснення Національної програми інформатизації України, доповненої проектом “Інформатизація гуманітарної сфери України”, що його розроблено в Національній

академії наук України і що передбачає, зокрема, створення цифрової он-лайнової бібліотеки наукової періодики України, нового покоління фундаментальних академічних словників на оптичних дисках, електронної енциклопедії “Тарас Шевченко” та інші.

Особливо слід наголосити необхідність модернізації словникарства. Сьогодні воно далеко не відповідає суспільним потребам і не задовольняє запитів освіти, культури, науки, діловодства, через що на книжковому ринку з’являються різні неякісні словникові продукти. Недорозвиненість української лексикографічної бази призводить і до відставання у галузі комп’ютерних систем опрацювання природної мови, що програмує відставання у галузі створення систем штучного інтелекту — ядра інтелектуальних технологій ХХІ ст. Сюди ж долучається й надзвичайно важлива проблема стандартизації наукової термінології, нерозв’язаність якої, крім усього іншого, гальмує і розвиток україномовної наукової продукції.

Загалом кажучи, одним із найважливіших завдань нашого культурного розвитку є введення української мови в коло сучасних комп’ютерних комунікацій.

У галузі культурології, літературознавства і мистецтвознавства невідкладними завданнями є розроблення теоретичних засад наукового дослідження проблем культури і мистецтва, термінологічних нормативів, розвиток джерелознавчої бази (у тому числі повна каталогізація фондів українського мистецтва як музеїв, так і приватних колекцій в Україні й за кордоном, уведення відповідних даних до комп’ютерного обліку та комунікативних систем Інтернету); формування національної видавничої програми з культурології та мистецтвознавства; зближення культурології і мистецтвознавчої науки з освітою, видання підручників і посібників з культури і мистецтва для шкіл і вузів.

Тим часом доводиться сказати й про те, що, не без підстав нахвалюючись методологічним переозброєнням в інтерпретації нашої літературної та мистецької класики, ми втрачаємо традицію ґрунтовного фактографічного і джерелознавчого забезпечення, та й просто доброго знання предмету, втрачаємо людей, які були носіями такого знання, і не знаходимо рівноцінної компенсації. Сором сказати, але нам сьогодні бракує шевченкознавців (що гостро відчувається при підготовці Шевченківської Енциклопедії), і франкознавців, і дослідників української музичної та малярської класики — маю на увазі проблематичність забезпеченості на майбутнє цих найважливіших напрямків культурологічного українознавства кадрами з молодого покоління. Щось не видно нових фундаментальних чи принципово важливих праць і про такі ключові постаті української культури першої половини ХХ ст., як Володимир Винниченко, Микола Хвильовий, Микола Зеров, Михайло Бойчук, Олександр Архипенко, Анатолій Петрицький, Микола Леонтович. Бракує і узагальнювальних досліджень культурної продукції української діаспори, і концептуальної інтерпретації сучасних культурних процесів в Україні. Суворим іспитом для наших науковців стає робота над п’ятитомною “Історією української культури”.

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського розробляє проект комплексної державної програми з екології етнокультури, яка передбачатиме державну систему охорони фольклорно-етнографічної спадщини нашого народу, сприятиме збереженню його традицій і духовних цінностей, включення їх в обсяг культурного самоусвідомлення сучасного українця. Можливо, це допоможе трохи “загнузати” монстра маскульту, “посадивши” його на міцний хребет народного мистецтва? Професіоналізація народного мистецтва загрожує втратою буттійного характеру його функціонування, але може допомогти збереженню його творчого духу і активності сприймання, на відміну від пасивного, споживацького сприйняття професійного мистецтва.

Які параметри культурної свідомості можуть гарантувати національну ідентичність особистості?

Такої гарантії не дає типове для значної частини інтелігенції “розчинення” деяких знань про українську культуру і відповідних ціннісних “біровізнань” — у більш або менш широкому обсязі переживань світової культури (а фактично — російської з елементами світової в російській задагтованості).

Не дає такої гарантії і культурна свідомість, що включає тільки явища української народної і почати професійної культури. Певне коло суб’єктів такої свідомості, не скаланих фактами інших культур і убезпеченої від них своїм порогом сприйняття, здається і собі, і багатьом непорочною фортецею української традиції, принциповим і демонстративним носієм національної ідентичності, відповідно й поводиться не поступливо й часто агресивно. Однак насправді це ушербні свідомість та ідентичність, не здатні вистояти в сучасному відкритому світі і безперспективні.

Справжню гарантію може дати лише та культурна самосвідомість, яка відповідає здатності національної культури бути інтерпретатором світового життя і опановувати, засвоювати, привласнювати світову культуру.

Три основні канали такого “привласнення”: перекадання рідною мовою текстів світової культури; впровадження через освіту знання інших мов; власна, очима своєї культури, інтерпретація світової культури.

Хочу сказати про це останнє. Сьогодні маємо деяке — хоч і зовсім це недостатнє — посилення наукового інтересу до культур народів Заходу. Але чи не втрачаємо ми Шота Руставелі і Бараташвілі, Нізімі і Навої, Абовяна і Туманяна, Коласа і Райніса, Таммсааре і Юлію Жемайте? Я вже не кажу про Мележа і Бикова, Друде і Гамзатова, Айтматова і Авісьоса, яких розкріпачене невігластво вже мало не ототожнює з остогидною радянськістю. Насправді ж ми втрачаємо цілі пласти культури наших добрих сусідів — і водночас історію нашої спільної з ними боротьби за самостояння, спільного протистояння царській і більшовицькій імперії; затираємо пам’ять про нашу відзивність на боці один одного — і це тоді, коли перед нами знову стоять однакові історичні завдання.

Тривогу викликає і майбутнє славістичних досліджень в Україні. А тим часом ця тематика набуває особливої ваги, в тому числі й політичної, у зв’язку з підступним використанням міченої “слов’янської карти” в тотальному тиску на Україну.

На мій погляд, одним із найважливіших завдань є розвиток в Україні русистики. Всяке суспільство виробляє власний погляд на світову культуру і, зокрема та особливо, на ті культури, до яких воно найбільш сприйнятливие, які в ньому найвагомніше присутні. Для нас такою культурою є російська. Тим часом у нас недостатньо розвинена власна інтерпретація російської культури, з погляду нашої національної перцепції, в контексті наших культурних процесів і перспектив. А це необхідне, особливо сьогодні, коли культуру, культурні впливи намагаються використати, скажемо прямо, в агресивних імперіалістичних планах. Хочу звернути вашу увагу на стратегічні проєкти великого О.І.Солженіцина, викладені в його статті “Славянская трагедия” (передрукованій нещодавно в газеті “Киевские Ведомости”): “...Надо широкодушно предложить Украине интенсивный “культурный обмен”. (Националисты отшатнутся? Тем и покажут, что русский язык и русская культура - их Державе опаснее всяких ракет”. Вдумаймося в ці слова всі: і українці, і росіяни, і російськомовні, і українськомовні: на культуру хочуть покласти функцію зброї масового ураження.

У зв’язку з такими тенденціями, — а вони є, хоча рідко висловлюються настільки одверто, — постає і необхідність теоретичного осмислення сутності і механізму взаємодії культур у сучасному світі, їхньої складної діалектики, яка не зводиться до успадкованої нами з радянських часів політично насаженої тези про виключно благотворний вплив однієї культури на другу і банальної фрази “культури не воюють”, тоді як насправді, по-перше, культури успішно використовуються у протистояннях і війнах держав, цивілізацій, рас; по-друге, взаємодія самих культур може включати і стимулювання однією другої, і загрозу знеослаблення, і захисну реакцію, що теж можна розглядати як стимулювання від супротивного, і вибірковість у сприйнятті явищ інших культур.

Найсприятливішою для всякої національної культури є ситуація взаємодії не з однією, а з багатьма культурами світу. Для нас одним із чинників такої взаємодії є активна участь нашого літературознавства і мистецтвознавства у вивченні літератур і культур світу. І хотілося б, щоб наші здобутки тут були цікавими і важливими не лише для нас самих.

Повертаючись до тієї загальної тези, з якої я починав свій виступ, хочу ще раз наголосити: ми стоїмо перед необхідністю осмислення української культури в усій повноті і різноманітності її компонентів — від феноменів буденної свідомості до вищих феноменів духу; в усій здебільше непрямої і прихованій, але неунікальній взаємодії цих компонентів та оптимізації їхньої взаємодії залежати потенціал української культури, а отже — і наше національне майбуття.

Багато говориться нині про пошуки втраченої самотності нашої культури. Але, можливо, доречніше говорити не про відновлення втраченої самотності, а про творення нової самотності на основі не лише традицій, а й актуальної культурної свідомості, зорієнтованої на світовий культурний досвід. Культура має відповідати багатству і невичерпності ситуації вибору, необмеженості ініціатив за умов свободи.

Сьогодні маємо певну недостатність універсальних символів і міфів у нашій культурі, які недостатньо інтегровані символи і міфи української культури у контекст світових цінностей, у загальнолюдську культурну символіку.

Найплідніший шлях до утвердження національної самотності, можливо, пролягає через універсалізацію власного досвіду, через розкриття універсального первня в самотності, тобто через таку інтерпретацію національного буття, яка зробила б його зрозумілим і важливим для людей усього світу.

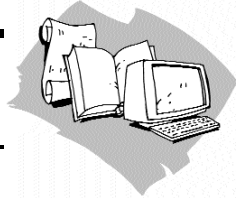
Не маргінальна культура, а універсальна — ось наше гасло. Але універсальність — не в абстракції, а в конкретному: в широкому діапазоні національно самотуніх форм вираження, що збагачують багатоманітність людства. На цьому і має базуватися наш культурний оптимізм.

1. Панарин А. О. Возможностях отечественной культуры // Новый мир. — 1996. — №9. — С. 178.

2. Фурман Дмитрий. Украина и мы // Дружба народов. — 1995. — №3. — С. 162.

●

Іван ДЗЮБА

З ПОЛЯ МИНУЛОЇ СЛАВИ

КОНОТОПСЬКА БИТВА

Більше сотні років образ міста Конотопа був шаржований у дотепному творінні Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». І тільки за останні роки української незалежності ми зв'язали з Конотопом грандіозну й радісну подію в нашій давній і важкій історії. Подію справді історичну, легендарну і тепер навіки закарбовану. 28 червня 1659 року українські козаки під проводом гетьмана Івана Виговського уперше розбили 150-тисячну російську армію. Вікопомна битва починалася побіля Конотопської фортеці — ось чому писати треба тільки так: Конотопська битва. Звичайно, що повна поразка російської армії відбулася між селами Шилівка та Семенівка, себто — ген за Конотопом; у прибережжі річки Куколки. Та головне — пошукаймо відповіді на важливе історичне запитання: чому була замовчана у славному літописі українського козацтва ця велика перемога? І хто такий сей незбагненний гетьман, що посмів підняти руку на Москву?

Радянські історики навіки викреслили з нашої історії саму згадку про гетьмана Виговського. Та в УРЕ (Українській Радянській Енциклопедії) можна знайти зловітний пасквіль, де Іван Остапович Виговський названий ворогом українського народу. Але УРЕ ніде не вказує, що проти козацької України в 1659 році посунула страшна орда російських окупантів під князівською управою О. Трубецького, Г. Ромодановського, С. Пожарського, С. Львова, Ф. Куракіна та П. Скуратова. Та облога Конотопської фортеці, що тривала 70 днів і ночей, не увінчалася успіхом російської армії. Конотопські козаки до приходу І. Виговського мужньо захищали свою українську твердиню. Царське військо не могло здолати шести тисяч оборонців Конотопа. І дарма «потешные ребята» перед стінами фортеці горлопанили тодішні примітивні шляхтери:

Князь Пожарський —
молодець удалой —
Нас ведет походом.
— Кудя?
— На Сосновку.
— Зачем?

Ескіз поштової марки Юрія Логвина

— Будем ляхов битъ,
татар резать,
хохлов битъ.

Тепер ми знаємо, нарешті: було все навпаки. Про військовий талант нашого славного і мудрого гетьмана захоплено пише конотопський краєзнавець Іван Лисий у невеличкій популярній брошурі «342-річчя битви під Конотопом». Доречно сказати, що в усному народному переказі ця знаменита битва називалася Семенівською — за назвою села Семенівка. А в сусідній Шилівці стоїть високий дерев'яний хрест над символічною могилою, де разом з козаками спочивають після бою сусіди-поляки, серби та інші слов'яни. У своїй брошурі автор помістив також детальну карту битви біля річки Куколки, що була зазначена й розлита навкруги. То був геніальний план гетьмана Виговського. І то був справжній КОНОТОП для російської кінноти. Водяний мішок!

Таку ж приблизно карту київським гостям-просвітянам та рухівцям показав 9 липня нинішнього року затятий краєзнавець, конотопський лікар-кардіолог Леонід Павлович Мороз. Тут, на Шилівському святі козацької слави про славетну битву схвильовано говорять посланці-гінці із Києва, Сум і Конотопа: один із лідерів Українського Народного Руху, відомий громадський діяч Олександр Шевченко, голова Сумської обласної «Просвіти» Борис Манжеля, учитель Конотопської школи № 9 Василь Оболенник, голова районної організації Руху Микола Матвійчук, київський кінорежисер і просвітянин Володимир Андрощук, районна рухівка і просвітянка Ольга Папитюк, полковник козацького війська Олександр Реута та інші мої друзі й колеги. Всі обурюються тим, що з-під високого дерев'яного хреста десь поділася плита із давнім історичним напи-

сом: «Встановлено у пам'ять всіх воїнів-слов'ян, які полягли на Шилівській землі у війні 1659 р. між козацькими військами гетьмана І. Виговського та російськими військами». Справді, де ж поділася плита? Невже тут походила Конотопська відьма? Вчителі Шилівської школи сумно розводять руками: «Пробачте, не догадали. Якесь бузувіри здали історичну плиту у приймальний пункт металлобрухту»... А я нагадую всім, що відомий роман Юрія Мушкетера про вікопомну подію на Чернігівській землі називається вельми страшно: «На брата брата». Адаже, як відомо, гетьман Виговський та його соратники не скористалися своєю блискучою перемогою на благо усієї України. Звідтоді почалося лихо розбрату — ганебні сторінки великої Руїни. Читаймо та вивчаймо їх сьогодні. Допоки будем плазувати до Москви? Станьмо брат за брата!

КОНОТОПСЬКА ВІДЬМА

Ще на околиці Конотопа нашу київську делегацію радо зустрічає Ольга Антонівна Гуторна — начальник відділу культури Конотопської райдержадміністрації. Між нами одразу зав'язується шпир і дружня бесіда.

— Пані Ольго! Чи не можете показати нам відому всьому люду конотопську відьму?

— Можу всіх запевнити, що жодної відьми у нашому Конотопі давно нема. Воно — це відьмувате плем'я — за роки нової України повтікало із Конотопа до Києва. Отже, там її шукайте — у столиці. Бо що, скажіть, робити відьмі в нашому районі чи у місті, де люди зайняті турботою про хліб насущний? Ну хіба здоїти десь корову чи козу... Не забувайте, що Конотоп сьогодні — це місто обласного підпорядкування.

Пам'ятний знак на честь Конотопської битви

Великий залізничний вузол, що зв'язує північний регіон України із Києвом, а також із Москвою, Мінськом, Петербургом. У Конотопському районі мешкає нині приблизно сто тисяч населення. У наступному році Конотоп відзначить своє 350-річчя. У давніх літописах є згадка, що в 1618—1781 роках наш нинішній район називався як сотенне містечко Ніжинського полку.

— Якраз про той період із життя Конотопа розповідає повість Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». Там є така цікава і значуща фраза: «Конотоп не мале село». І продовження того речення, яке звучить доволі актуально, майже по-сучасному. Мовляв, наші Конотоп «не обійдеться без сварки і лайки і без позивання не обійдеться». Чи не нагадує нам образ конотопської відьми Явдохи Зубихи багатьох сучасних українців?

— Нагадує. Перечитуючи «Конотопську відьму», бачу також серед наших можновладців конотопського сотника Микиту Уласовича Забрюху — людину бездіяльну і затуркану, але гонористу і дуже амбітну. Замість того, щоб зібрати конотопську козацьку сотню для походу у Чернігів, Забрюха (прізвисько яке!) починає неймовірну ловлю відьм і їх потоплення і знищення. Живучий також образ хитрого і підступного писаря, що нагадує не одного продажного журналіста з газети «Бульвар». А коли я чую сварки і прокльони в українському парламенті, то відчуваю, що відьма Явдохи Зубихи міцно возсідає на державному сиділі. Вона скрізь шукає ворогів, сіє розбрат серед українців.

— Колоритні і смішні тиражі хрестоматійного твору ніби стисані з натури наших днів. Але я радію, що впродовж останніх років виступає з небутия зовсім інший, ще незнайомий Конотоп — героїчний, трагічний і непереможний. Ось і нині, в ці літні дні на святі козацької слави збираються громади з усієї України. Треба ж надолужити прогалини

час, повернути роки з небутия, ті, що звучать у Шевченковим словам:

За що ж боролись
ми з ляхами,
За що ми різались з ордами?
За що скордили списками
Московські ребра?

КОНОТОПСЬКИЙ ТРАМВАЙ

На святі козацької слави у Конотопі і Шилівці я часто згадував, що кожний розділ веселої повісті «Конотопська відьма» починається невеликим: «Сумний і невеселий сидів на лавці у новій світлиці... конотопський пан сотник Микита Уласович Забрюха». Або ось так: «Смутно і невесело було вранці у славному сотенному містечкові Конотопі». Але на святі, де браталися люди, мені було неможливо сумувати. Нарешті можемо на повний голос говорити і співати про давню історичну Перемогу. А проходячи містом, я сам собі дитинно усміхнувся. Річ у тім, що я зустрів у Конотопі... Що ж бо я зустрів? Незвичайно веселий трамвай. Щоправда, він скидався більше на броньовик із часів громадянської війни. Оббитий залізом, він жахливо гримів і нетверезо хитався. Але ішов по Конотопу, наче у безсмертності. І коли той динозавр зник за рогом вулиці, я зустрів на трамвайних рейках стареньку бабусю з відерцем води. Вона старанно поливала водою кожну рейку проти власного будинку. «Що це ви, бабусю, робите й для чого?» — «Та рейки від спеки сильно нагріваються і трамвай занадто гуркотить або частенько й зовсім зупиняється. Стоїть і дрижить».

Це була не конотопська відьма, а звичайна мудра жінка. Із повним відерцем води вона перейшла нам дорогу: «Хай вам, дітоньки, щастить...»

Микола СОМ,
спецкор «Слова
Просвіти», м. Конотоп
Фото Олександра
КУТЛАХМЕТОВА

Річка Куколка

ПОШТА ГОЛОВИ ВУТ «ПРОСВІТА»

На виконання Комплексних заходів щодо всебічного розвитку і функціонування української мови, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 8 вересня 1997 р. за № 998, від 21 червня 2000 р. за № 1004, Центральноє правління Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Т. Шевченка звернулося до голів облдержадміністрацій з проханням посприяти відкриттю в усіх містах України магазинів "Українська книга".

Надійшли перші відповіді, які ми з радістю друкуємо.

ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Голові Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка, народному депутату України Мовчану П. М.

Шановний Павле Михайловичу!

На Ваше звернення щодо відкриття в м. Одесі та районних центрах області книжкових магазинів "Українська книга" інформуємо, що Одеською облдержадміністрацією на виконання Указу Президента України від 9 листопада 2000 року № 1217/2000 "Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидання і книгорозповсюдження" розроблено і затверджено заходи щодо поліпшення стану книговидання і книгорозповсюдження в регіоні.

Заходами, зокрема, передбачено надання пріоритетного значення в регіоні виданню історичної, наукової, навчальної, методичної літератури державною мовою, фінансову підтримку національного книговидання та книгорозповсюдження з місцевих бюджетів, зменшення орендної плати за комунальні послуги, розширення мережі книжкових магазинів у м. Одесі та області.

На виконання заходів у трьох книжкових магазинах м. Одеси, в тому числі головному — Будинку книги, відкрито спеціалізовані відділи української книги. У другому півріччі 2001 року планується відкрити в м. Одесі спеціалізовану книгарню "Видання України", а також у п'яти районних центрах області — спеціалізовані книжкові магазини та відділи української книги.

З метою пропаганди, популяризації української книги в області у травні п. р. проведено другу Всеукраїнську виставку-презентацію "Українська книга в Одесі", у якій взяли участь 56 видавництв України, а також Всеукраїнський журналістський форум "Українська мова — мова єднання". На інтернетнічному форумі Євро регіону "Нижній Дунай", який нещодавно відбувся в м. Ізмаїлі, було організовано виставку української книги та літературних видань мовами національних спільнот, а також видань українських меншин Молдови та Румунії.

ПІСЕННО-ПОЕТИЧНИЙ ФЕСТИВАЛЬ «МАМИНІ ДЖЕРЕЛА» ЗАПРОШУЄ ДО ЗАПОРІЖЖЯ

З метою підтримки розвитку сучасних культурно-мистецьких процесів у напрямку подальшого культивування і виховання шанобливого ставлення до жінки-матері та патріотизму в суспільстві, висвітлення найрізноманітніших граней безмежної материнської тематики, збагачення української пісенно-поетичної скарбнишки новими, оригінальними і яскравими творами та залучення до цих процесів якнайбільшого числа творчо обдарованої молоді Запорізький мистецький фонд "Мамині джерела" започатковує і 11-14 жовтня 2001 року проводить у місті Запоріжжі пісенно-поетичний Фестиваль "МАМИНІ ДЖЕРЕЛА".

До участі у ньому запрошуються композитори, поети, аранжувальники і виконавці, професіонали та аматори (без обмеження віку) з України, близького і далекого зарубіжжя. Головною і обов'язковою вимогою стосовно учасників є презентація ними на Фестивалі винятково нових, яскравих і неповторних за мелодикою та змістом пісеньних чи поетичних творів, які до цього жодного разу не транслювалися на всеукраїнських радіо- і телеканалах. У межах Фестивалю "МАМИНІ ДЖЕРЕЛА" впродовж перших 3 днів згідно з віковими категоріями виконавців (до 12-ти, до 18-ти, більше 18-ти років) проводяться конкурси:

— на кращі нові пісні серед виконавців-солістів або вокальних ансамблів (до 4 виконавців);
— на кращі нові поезії серед виконавців розмовного жанру.

У заключний день Фестивалю відбувається підбиття підсумків із визначенням та нагородженням переможців, якими стають автори (композитори і поети) та співавтори (аранжувальники і виконавці) найкращих нових творів, та га-ла-концерт переможців і запрошених відомих виконавців з уже популярними пісненими творами відповідної тематики. Їх автори та співавтори — почесні гості Фестивалю — теж нагороджуються його відзнаками.

Заявки-анкети (звертайтеся із 1 серпня до районних та обласних управлінь культури), віддруковані чи набрані на комп'ютері тексти запропонованих творів, якісний демонстраційний відео-або аудіоматеріал та 2 різнопланові кольорові фотокартки виконавця подаються претендентами на адресу Дирекції Фестивалю щонайменше за місяць до його початку. Після ознайомлення з ними Дирекція здійснює відбір, визначаючи склад учасників протоколом рішення. Учасники Фестивалю, отримавши персональні запрошення Дирекції, прибувають до Запоріжжя 10-го жовтня. Опісля розселення увечері відбувається жеребкування порядку конкурсних виступів ви-

У серпні поточного року буде проведено традиційну щорічну міжнародну книжкову виставку-ярмарок "Зелена хвиля", присвячену 10-й річниці Незалежності України, із залученням усіх національних видавництв України.

Заступник голови обласної державної адміністрації

Ю. О. Петренко

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ ПРЕСИ ТА ІНФОРМАЦІЇ

Голові Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка, народному депутату України Мовчану П. М.

Шановний Павле Михайловичу!

Повідомляємо, що управлінням вивчалася можливість відкриття в м. Житомирі книжкового магазину "Українська книга".

Найближчим часом плануємо відкриття такого магазину в приміщенні обласного державного бібліотечного колектора по вул. Черняхівського, 12-а.

З повагою,

начальник управління

В. А. Прохневський

СЕВАСТОПОЛЬСЬКА МІСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Мовчану П. М.
Голові товариства "Просвіта"
01001, Київ-1, пров. Музейний, 8

Шановний Павле Михайловичу!

На Ваш лист повідомляємо, що в міській держадміністрації проведено нараду під головуванням заступника голови міської держадміністрації І. Куликова, за участю керівника управління з питань внутрішньої політики, голови Севастопольського відділення товариства "Просвіта", директора книгарні, начальника управління торгівлі, на якій прийнято рішення про відкриття відділу "Українська книга" в одному із книжкових магазинів у центрі міста. Відділ планується відкрити до Дня незалежності України.

Заступник голови

міської держадміністрації

Куликов І. І.

ДУМКИ ВГОЛОС

Шановна редакціє!

Щиросердно вдячний вам за газету "Слово Просвіти". Благословляю той час, коли познайомився з нею, і, здається, не зраджу їй довіку.

"Слово Просвіти" повинна бути загальнонаціональною, державною, позапартійною газетою ЛЮДЕЙ України, привабливою для всіх націй і народностей, які вважають цю благодатну землю своєю БАТЬКІВЩИНОЮ!

Ваше звернення "Газета Людей" у шостому числі дуже не сподобалося молодому російськомовному студенту заочного факультету Дніпропетровського хіміко-технологічного університету, якому я запропонував прочитати газету. Він з мене поглузував і викинув її в кошик для сміття! Це один із трьох моїх співробітників — охоронців офісу, де я працюю. Проте двоє інших почали вживати ділову державну мову, як це передбачено нашою посадовою інструкцією. Газету я все-таки купив у кіоску і зберігаю її як програмний документ.

Щиро вдячний за "Слово про мову" академіка Ігоря Юхновського. Такі коротенькі репліки необхідні в кожному числі тижневика.

Інформація "Вшановують Василя Чаплена", надрукована в другому числі тижневика, привернула увагу наших краєзнавців: її було передано Тетяні Михайлівні Кравченко, заступнику Голови Дніпропетровської облдержадміністрації з питань культури, яка запевнила, що до дня міста 2001 року пам'ятну дошку Василю Чапленку на пр. К. Маркса, 102 буде встановлено. Тож чекайте повідомлення.

Ваш читач — Михайло РЯБЦЕВ,

краєзнавець, прихильник

"Просвіти" ім. Т. Шевченка,

член Товариства охорони

пам'яток історії та культури,

правник за фахом,

ветеран військової служби,

м. Дніпропетровськ

Слідами наших виступів

ПРОШУ СЛОВА!

Уважно прочитав публікацію "В тумані заангажованості." ("Слово Просвіти", червень, ч. 9, 2001 рік) і стало мені якось не по собі. Інтуїтивно відчув, — щось тут неладне. Чи справді автором статті є С. Лашик? Чому все-таки були надруковані міркування автора "інкогніто", якщо в них оцінка книжки М. Поповича негативна?

Та найбільше занепокоїв різкий коментар І. Дзюби. Мене засмутило вживання академіком НАН України епітетів типу "дилетант", "патріотична профанація", "кожен розуміє в міру своєї зіпсутості" та інших, які межують з образою.

Виходить, якщо ти просто вчитель, то не висуйсяя.

Але ж, якщо автор статті справді є простим вчителем історії, то, по-перше, можна лише радіти з того, що є такі ерудовані вчителі, по-друге, поза всякими сумнівами, він і йому подібні належать до істинних патріотів. А пан М. Попович нехай знає, що серед читачів є вельми вимогливі критики, які не байдуужі до "наукової істини і правди історії".

Інакше Україна так і залишатиметься на тому рівні, при якому "на 60 знаних у світі голландців припадає 40 поляків і, аж 2 українці", хоча в збірку "Хто є хто?" товпляться десятки або й сотні претендентів на статус славетних (!).

Ананій ЗАКРЕВСЬКИЙ,

Київська область

Шановна редакціє!

На правах вашого епізодичного дописувача і постійного передплатника дозволю собі висловитися з приводу листа шановного Миколи Суконника, опублікованого в 12 числі газети.

Адуаю, що публікація програм ТБ у "Слові Просвіти" виправдана і доцільна, зважаючи на сучасний матеріальний стан багатьох українців, які не можуть передплатувати більше 1—2 видань. Отже, публікація програм є поєднанням корисного з приємним.

Однак, зважаючи і на раціональність позиції М. Суконника, вважаю, що доцільно публікувати програми на 2 сторінках, а не на 4, як це робиться тепер. Це цілком можливо.

З повагою,

Б. КИРИЧОК,

сmt Дмитрівка Бахмацького району

Чернігівської області

3 ПОЛЯ МИНУЛОЇ СЛАВИ

КОНОТОПСЬКА БИТВА

Більше сотні років образ міста Конотопа був шаржований у до-тепному творінні Квітки-Основ'яненка "Конотопська відьма". І тільки за останні роки української незалежності ми зв'язали з Конотопом грандіозну й радісну подію в нашій давній і важкій історії. Подію справді історичну, легендарну і тепер навіки закарбовану. 28 червня 1659 року українські козаки під проводом гетьмана Івана Виговського ушент розбили 150-тисячну російську армію. Вікопомна битва починалася побіля Конотопської фортеці — ось чому писати треба тільки так: Конотопська битва. Звичайно, що повна поразка російської армії відбулася між селами Шилівка та Семенівка, себто — ген за Конотопом; у прибережжі річки Куколки. Та головне — пошукаймо відповіді на важливі історичне запитання: чому була замовчана у славному літописі українського козацтва ця велика перемога? І хто такий сей незбагненний гетьман, що посмів підняти руку на Москву?

Радянські історики навіки викреслили з нашої історії саму згадку про гетьмана Виговського. Та в УРЕ (Українській Радянській Енциклопедії) можна знайти зловтішний пасквіль, де Іван Остапович Виговський названий ворогом українського народу. Але УРЕ ніде не вказує, що проти козацької України в 1659 році посунула страшна орда російських окупантів під князівською управою О. Трубецького, Г. Ромодановського, С. Пожарського, С. Львова, Ф. Куракіна та П. Скуратова. Та облога Конотопської фортеці, що тривала 70 днів і ночей, не увінчалася успіхом російської армії. Конотопські козаки до приходу І. Виговського мужньо захищали свою українську твердиню. Царське військо не могло здолати шести тисяч оборонців Конотопа. І дарма "потешные ребята" перед стінами фортеці горлопанили тодішні примітивні шлягери:

*Князь Пожарский —
молодцев удалой —
Нас ведет походом.
— Куда?
— На Сосновку.
— Зачем?
— Будем ляхов бить,
татар резать,
хохлов бить.*

Тепер ми знаємо, нарешті: було все навпаки. Про військовий талант нашого славного і мудрого гетьмана захоплено пише конотопський краєзнавець Іван Лисий у невеличкій популярній брошурі "342-річчя битви під Конотопом". Доречно сказати, що в усному народному переказі ця знаменита битва називалася Семенівською — за назвою села Семенівка. А в сусідній Шилівці стоїть високий дерев'яний хрест над символічною могилою, де разом з козаками спочивають після бою сусіди-поляки, серби та інші слов'яни. У своїй брошурі автор помістив також

Річка Куколка

Ескіз поштової марки Юрія Логвина

детальну карту битви біля річки Куколки, що була загачена й розлита навкруги. То був геніальний план гетьмана Виговського. І то був справжній КОНОТОП для російської кінноти. Водяний мішок!

Таку ж приблизно карту кийським гостям-просвітянам та рухівцям показав 9 липня нинішнього року затятий краєзнавець, конотопський лікар-кардіолог Леонід Павлович Мороз. Тут, на Шилівському святі козацької слави про славетну битву схвилювано говорять посланці-гінці із Києва, Сум і Конотопа: один із лідерів Українського Народного Руху, відомий громадський діяч Олександр Шевченко, голова Сумської обласної "Просвіти" Борис Манжела, учитель Конотопської школи № 9 Василь Оболоник, голова районної організації Руху Микола Матвійчук, кийський кінорежисер і просвітянин Володимир Андрощук, районна рухівка і просвітянка Ольга Папитюк, полковник козацького війська Олександр Реута та інші мої друзі й колеги. Всі обурюються тим, що з-під високого дерев'яного хреста десь поділася плита із давнім історичним написом: "Встановлено у пам'ять всіх воїнів-слов'ян, які полягли на Шилівській землі у війні 1659 р. між козацькими військами гетьмана І. Виговського та російськими військами". Справді, де ж поділася плита? Невже тут походила Конотопська відьма? Вчителі Шилівської школи сумно розводять руками: "Пробачте, не догледіли. Якись бузувіри здали історичну плиту у приймальний пункт металлобрухту"... А я нагадую всім, що відомий роман Юрія Мушкетика про вікопому подію на Чернігівській землі називається вельми страшно: "На брата брата". Адже, як відомо, гетьман Виговський та його соратники не скористалися своєю блискучою перемогою на благо усієї України. Звідтоді почалося лихо розбрату — ганебні сторінки великої Руїни. Читаймо та вивчаймо їх сьогодні. Допоки будемо плазувати до Москви? Станьмо брат за брата!

КОНОТОПСЬКА ВІДЬМА

Ще на околиці Конотопа нашу кийську делегацію радо зустрічає Ольга Антонівна Гуторна — начальник відділу культури Конотопської райдержадміністрації. Між нами одразу зав'язується щира і дружня бесіда.

— *Пані Ольго! Чи не можете показати нам відому всьому люду конотопську відьму?*

— Можу всіх запевнити, що жодної відьми у нашому Конотопі давно нема. Воно — це відьмувате плем'я — за роки нової України повтікало із Конотопа до Києва. Отже, там її шукайте — у столиці. Бо що, скажіть, робити відьмі в нашому районі чи у місті, де люди зайняті турботою про хліб насущний? Ну хіба здоїти десь корову чи козу... Не забувайте, що Конотоп сьогодні — це місто обласного підпорядкування. Великий залізничний вузол, що зв'язує північний регіон України із Києвом, а також із Москвою, Мінськом, Петербургом. У Конотопському районі мешкає нині приблизно сто тисяч населення. У наступному році Конотоп відзначить своє 350-річчя. У давніх літописах є згадка, що в 1618—1781 роках наш нинішній райцентр названий як сотенне містечко Ніжинського полку.

— *Якраз про той період із життя Конотопа розповідає повість Квітки-Основ'яненка "Конотопська відьма". Там є така цікава і значуща фраза: "Конотоп не мале село". І продовження того речення, яке звучить доволі актуально, майже по-сучасному. Мовляв, наші Конотоп "не обійдеться без сварки і лайки і без позивання не обійдеться". Чи не нагадує вам образ конотопської відьми Явдохи Зубихи багатьох сучасних українців?*

— Нагадує. Перечитуючи "Конотопську відьму", бачу також серед наших можновладців конотопського сотника Микиту Уласовича Забрюху — людину бездіяльну і затуркану, але гонористу і дуже амбітну. Замість того, щоб зібрати конотопську козацьку сотню для походу у Чернігів, Забрюха (прізвисько яке!) починає неймовірну ловлю відьм і їх потоплення і знищення.

НА МОГИЛІ ВАСИЛЯ ГНАТКЕВИЧА

Повертаючись зі славного Берестечка, проїжджали просвітяни через село Добривода, що, як з'ясувалося, є батьківщиною голови Київської "Просвіти" Юрія Гнаткевича. Юрій Васильович попросив зупинити автобус біля пам'ятника воїнам, які загинули у роки війни. Поруч зі стелою, на якій викарбувані імена двадцяти восьми односельчан, розташована могила, в якій лежить батько п. Юрія — Василь Гнаткевич.

Юрій Васильович розповів історію, яка не могла не схвилювати усіх нас. Коли прийшли німці, а вони до Добриводи прийшли вже на другий чи третій день війни, батька взяли на роботу до німецької районної сільськогосподарської управи помічником і перекладачем "ляндвірта".

3 травня 1943 р. Василя Гнаткевича заарештувало гестапо. А 16 травня він був розстріляний разом з іншими чотирнадцятьма чоловіками у м. Дубно на підставі рішення німецького військового суду. За місяць до страти йому виповнилося 29 років, а його синові Юрасеві — три роки. Вони з батьком народилися одного числа — 4 квітня.

Після приходу радянської армії, мати Юрія Васильовича (їй було тоді 22 роки) відшукала родичів усіх похованих у спільній ямі і дістала

Живучий також образ хитрого і підступного писаря, що нагадує не одного продажного журналіста з газети "Бульвар". А коли я чую сварки і прокльони в українському парламенті, то відчуваю, що відьма Явдоха Зубиха міцно возсідає на державному сідалі. Воно скрізь шукає ворогів, сіє розбрат серед українців.

— *Колоритні і смішні типажі хрестоматійного твору ніби стисані з натури наших днів. Але я радю, що впродовж останніх років виступає з небуття зовсім інший, ще незнайомий Конотоп — героїчний, трагічний і непереможний. Ось і нині, в ці літні дні на свята козацької слави збираються громади з усієї України. Треба ж надолужити проганий час, повернути роки з небуття, ті, що звучать у Шевченковім слові:*

*За що ж боролись
ми з ляхами,
За що ми різались з ордами?
За що скордили списками
Московські ребра?*

КОНОТОПСЬКИЙ ТРАМВАЙ

На святі козацької слави у Конотопі і Шилівці я часто згадував, що кожний розділ веселої повісті "Конотопська відьма" починається невесело: "Сумний і невеселий сидів на лавці у новій світлиці... конотопський пан сотник Микита Уласович Забрюха". Або ось так: "Смутно і невесело було вранці у славному сотенному містечкові Конотопі". Але на святі, де браталися люди, мені було негоже сумувати. Нарешті можемо на повний голос говорити і співати про давню історичну Перемогу. А проходячи містом, я сам со-

Пам'ятний знак на честь Конотопської битви

бі дитинно усміхнувся. Річ у тім, що я зустрів у Конотопі... Що ж бо я зустрів? Незвичайно веселий трамвай. Щоправда, він скидався більше на броньовик із часів громадянської війни. Оббитий заїзом, він жахливо гримів і нетверезо хитався. Але ішов по Конотопу, наче у безсмертя. І коли той динозавр зник за рогом вулиці, я зустрів на трамвайних рейках стареньку бабусю з відерцем води. Вона старанно поливала водою кожну рейку проти власного будинку. "Що це ви, бабусю, робите й для чого?" — "Та рейки від спеки сильно нагріваються і трамвай занадто гуркотить або частенько й зовсім зупиняється. Стоїть і дрижить".

Це була не конотопська відьма, а звичайна мудра жінка. Із повним відерцем води вона перейшла нам дорогу: "Хай вам, дітоньки, щастить..."

• **Микола СОМ,**
спецкор "Слова
Просвіти", м. Конотоп
Фото Олександра
КУТЛАХМЕТОВА

льем УПА і попытку установлення підпольної радиостанції в районі с. Верби". Таку ж довідку він, будучи депутатом, відшукав у карній справі своєї матері Марії Гнаткевич, яку невдовзі після перепоховання чоловіка було засуджено до десяти років таборів за "пособничество бандероцям", і які вона відсиділа повністю в Дудинці та Норильську.

Означена довідка від органів КДБ свідчить про те, що УПА таки воювала з німцями. І саме текст цієї довідки було використано Юрієм Васильовичем під час обговорення Закону "Про ветеранів війни". Закон ніяк не могли прийняти, хоча виносився на голосування разів п'ять. Комуністи не хотіли голосувати, бо в ньому пропонувалося визнати членів УПА ветеранами війни. Тоді Юрій Васильович, розповівши на засіданні Верховної Ради історію свого батька і зачитавши текст довідки, запропонував свою власну поправку до законопроекту, яка своїми лексичними варіаціями "перехитрила" комуністів, а Іван Плюш їх "дописував". Так уперше комуністична номенклатура законодавчо визнала той факт, що значна частина вояків УПА брала участь у боротьбі з німецькими загарбниками.

• **Дмитро ЛОМАЧУК**

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ — ВАДИМ СКОМАРОВСЬКИЙ

Вадим Петрович Скомаровський народився 1 червня 1937 року в мальовничому придніпровському селі Балико-Щучинка. Пише переважно для дітей. Видав близько тридцяти збірок віршів, казок, поем для молодших школярів і дошкільнят. Лауреат літературної премії імені Лесі Українки.

Вадим Скомаровський — помітна фігура в колі сатириків і гумористів. Автор дотепних, нерідко з іронічним відтінком, коротких віршів, мініатюр.

Вони й склали основу книги “Трасти і контрасти”, що побачила світ у видавництві “Український письменник” 1999 року. Сьогодні Вадим Скомаровський — гість редакції “Слово Просвіти”.

3 принуки

*Я хоч сповідував правду,
та був зациклений на догмі.
Степан Крижанівський*

Придавлені важким, як брила, пресом,
Творили Ви з принуки, далебі.
А ми ж Вам вірили, добродію професор,
Здається, більше, ніж самим собі.

Хто на черзі?

*Хто після... Римарука,
Герасим'юка, Малковича займе місце
в хрестоматіях з української
літератури для середньої школи?
Олександр Яровий*

Я вже достиг, як ранній овоч,
Та не позбувся душевних мук.
Хто в хрестоматіях?
Малкович,

Герасим'юк і Римарук.
А хто на черзі?
— Андрухович, —
Мені шепнули жартома.
А я ж достиг, як ранній овоч.
Невже дарма? Невже дарма?

Аристократ із гаража

*Олегові Черногузу, авторові роману
“Аристократ із Вапнярки”, частина
тиражу якого не потрапила у продаж.*

Відтоді, як на віковій межі
Заповнив ринок майже кожну шпарку,
Аристократ живе у гаражі
І мріє повернутись у Вапнярку.

Не відчуваючи утоми

*Анатолієві Мойсієнку,
поетові і вченому.*

Не відчуваючи утоми,
Писав химерні паліндроми,
А поки пробивавсь у друк,
Став мудрим доктором наук.

Рішучий крок

*Миколі Сому, відомому поетові,
який понад сорок років тому видав першу
збірку віршів “Йду на побачення”.*

Чи жартома, чи спересердя
Тепер він каже:
— Йду в безсмертя!

Петро Засенко-син Петрів

*Петрові Засенку, авторові
збірки віршів “На ярмарку вітрів”.*

Петро Засенко-син Петрів
Бував на ярмарку вітрів,

Але навряд, щоб свій ужинок
Поет поніс на дикий ринок.

Одверто кажучи

Ведучій української радіостанції.

У Вас така вимова, пані,
Хоч вуха затуляй зарані.

Завжди напоготові!

*Леонідові Горланчу, авторові
збірки віршів “Грозою січене плече”.*

У час тривожний, загадковий,
Коли від скрути аж пече,
Ти все ж підставити готовий
Грозою січене плече.

Не підповзай до Бортняка!

*Анатолієві Бортняку, авторові
збірки віршів “Витверезник для ліриків”.*

“Зелений змію” з буряка,
Не підповзай до Бортняка!
Хай вариво твоє хмільне
Хтось інший зопалу хильне.

Писака

Авторові рекламних оголошень.

Достатньо аркуша тобі,
Фломастера і клею,
Щоб оприлюднить на стовпі
Суцільну ахінею.

Блудний син

Блукав по світу Іваненко,
Забув, яка та мова наша,
І вдома замість: “Мамо, ненько!”
Звернувся до матері:
— Мамаша!

Змахнула потайки сльозину
І гірко усміхнулась мати:
— Відпочивай з дороги, сину,
Та будем вчитись розмовляти.

Мовою конвою

Клене він роки навісні,
Хитає скрушно головою,
Та ті прокльони показні,
Бо сам нерідко уві сні
Говорить мовою конвою.

Чванькові
(за Анатолієм Луначарським)

Чванько, тобі здалось уже,
Що ти — сучасний Беранже.
Ти справді — “б”, ти справді — “ж”,
А все-таки не Беранже.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ПІСНЯ ПРО БАЙДУ

“1564 року Дмитро Вишневецький востаннє виступив проти Оттоманської імперії. З армією в 4 тисячі чоловік він зайшов до Молдавії, де якраз точилися міжусобні чвари, але його тут захопили в полон і відправили до Стамбула на страту. За “Хронікою Мартина Бельського”, козацького ватажка скинули з фортечного муру в Галаті на крюк; він провисів на ньому три дні, доки турки, обурені прокльонами, спрямованими проти мусульманської віри, застрелили його із луків. Багато істориків, зокрема Микола Костомаров та Дмитро Яворницький, погоджуються з версією Мартина Бельського і вважають, що розповідь про загибель Вишневецького лягла в основу славетної народної української пісні про “Байду-козака”; інші ж, як, скажімо, Володимир Голобуцький на підставі донесення — не зовсім зрозумілого — французького посла в Стамбулі, стверджують, що Вишневецького задушили і що пісня про Байду не пов'язана з його трагічною смертю...”

За кн.: “Гетьмани України”, К., 1991 р.

УРОЧИСТИЙ
ВІЌД ДО КИЄВА

“У вересні 1648 року козацьке військо під Пиливцями знову розгромило 30 000 армію польської шляхти, яка, перелякавшись чуток про наближення великої татарської орди, покинула свої обози. Хмельницький рушив до Львова, обложив місто, взяв викуп. Запорожці дійшли до Замостя, звідки їм відкрився шлях на Варшаву. Але гетьман знову марно простояв місяць, очікуючи виборів нового короля. Ян Казимир прислав Хмельницькому листа і просив його очікувати комісарів, які мали висунути умови миру. Гетьман у грудні урочисто вернувся до Києва, де його зустріли кияни, вище духівництво, дзвонили дзвони, стріляли з гармат. Хмельницького вітали як “нового Мойсея”, що визволив Україну з лядської неволі”.

За кн.: “Гетьмани України”, К., 1991 р.

ТАЄМНИЦЯ

“Тільки надвечір 6 травня домовина Шевченка прибула до Києва на Поділ, у Рождественську церкву...”

Генерал-губернатор категорично заборонив виголошувати промови над прахом поета; поліція розганяла натовп. 7 травня зранку, незважаючи на дощову погоду, до Рождественської церкви зібралось народу кілька тисяч: кожен хотів попрощатися з дорогим покійником. “Во время панихиды между народом протиснулась в глубоком трауре дама, положила на гроб поэта терновый венок и удалилась: красноречивее надгробных слов выразила она то, что чувствовал каждый из нас, провожая поэта-страдальца в могилу...” — розповідає М. Чалий. “Это произвело сенсацию, — доповнює ці свідчення М. Білозерський, — полиция убрала этот венок”.

Із кн.: “Т. Г. Шевченко. Біографія”, К., “Наукова думка”, 1984 р.

«ХІБА РЕВУТЬ ВОЛИ, ЯК ЯСЛА ПОВНІ?»

Не кожному пересічному читачеві відомо, що назву для свого роману Панас Мирний взяв із Кулішевого перекладу Книги Іова. Саме цей афоризм у книзі “Українська афористика” (Київ, видавничий центр “Просвіта”, 2001) чомусь “належить” Панасу Мирному... Йдеться не про докір редактору видання. Питання ставимо і до себе. Кому ж належить афоризм? Іову? Пантелеймону Кулішу? Панасу Мирному?... Пантелеймон Куліш переклав, оживив на мистецькому рівні, Панас Мирний утвердив, унаочнив, спопуляризував...

То кому ж належить цей афоризм?

Думаю, що до подібних афоризмів, а вони в книзі є, доречними були б навіть коментарі.

Безперечно, що книга “Українська афористика” заслуговує на схвальне слово. Це ж уперше в Україні ми спромоглися на подібне видання! Передмова до видання доктора мистецтвознавства, професора Вадима Скуратівського “Афоризм — колись і сьогодні” відзначається компетентністю, науковістю і блискучою обізнаністю з матеріалом.

Думаю, що авторам не варто було навіть робити застережень стосовно “недоліків книги”...

Книга вдалася, і таки дуже потрібна книга. Вадим Скуратів-

ський у передмові пише: “Є в цьому національному афористичному Монблані єдине його світоглядне підніжжя, спільне для всіх представлених тут авторів. Від Івана Вишенського до Івана Драча. Від Івана Котляревського до Івана Франка. Від Климентія Зіновієва до Оксани Забужко і Євгена Яценка. Десятки імен. Сотні й сотні афоризмів...” Звісно, що місця для всіх (і часом дуже достойних) мудреців не вистачило, але зерно мудрості — повні ясла. Отож мудрим афоризмом хочеться завершити: “Хай не ревуть воли, як ясла повні!”

Василь ОСАДЧИЙ

Засновник — Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Реєстраційне свідоцтво № 1007 від 16.03.1993 р.

**Головний редактор
Любов Голота**

**Шеф-редактор Павло МОВЧАН
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук**

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук та Олег Бесський

**Адреса «Слова Просвіти»: 01001, Київ-1,
заулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30.
E-mail: prosvita@iatp.org.ua**

Індекс 30617.

Зам. № 3301214.

Наклад 3500.

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»